

GOGOL

A REVIZOR

Komédia öt felvonásban

Mészöly Dezső és Mészöly Pál fordítása

Ne a tükröt átkozd, ha a képed ferde!

Közmondás

SZEREPLŐK

ANTON ANTONOVICS SZKVOZNYIK-DMUHANOVSZKIJ, polgármester

ANNA ANDREJEVNA, a felesége

MARJA ANTONOVNA, a leánya

LUKA LUKICS HLOPOV, tanfelügyelő

A FELESÉGE

AMMOSZ FJODOROVICS LJAPKIN-TYAPKIN, járásbíró

ARTYEMIJ FILIPPOVICS ZEMLJANYIKA, a közjótékonyági intézmények főgondnoka

IVAN KUZMICS SPEKIN, postamester

PJOTR IVANOVICS DOBCSINSZKIJ } helyi földbirtokosok

PJOTR IVANOVICS BOBCSINSZKIJ }

IVAN ALEKSZANDROVICS HLESZTAKOV, pétervári hivatalnok

OSZIP, a szolgája

HRISZTYIAN IVANOVICS HÜBNER, járási orvos

FJODOR ANDREJEVICS LJUBLJUKOV } nyugalmazott hivatalnokok,

IVAN LAZAREVICS RASZTAKOVSZKIJ } a város tekintélyes polgárai

SZTYEPAN IVANOVICS KOROBKIN }

SZTYEPAN ILJICS UHOVJORTOV, rendőrkapitány

SZVISZTUNOV }

PUGOVICIN } rendőrök

GYERZSIMORDA }

ABDULIN, kereskedő

FEVRONYA PETROVNA POSLJOPKINA, lakatosné

EGY ALTISZT FELESÉGE

MISKA, a polgármester szolgája

VENDÉGLŐI SZOLGA

CSENDŐR

Vendégek, kereskedők, polgárok, kérelmezők

A JELLEMÉK ÉS A JELMEZEK

Megjegyzések a színészek számára

A polgármester: szolgálatban megöregedett ember, akinek megvan a magához való esze. Megvesztegethető, de igen szolid viselkedésű. Komoly, sőt fontoskodó, nem beszél sem túl hangosan, sem túl halkán, sem túl sokat, sem túl keveset. Minden szavának súlyt ad. Arcvonásai durvák és kemények: látszik, hogy legalul kezdhetette a nehéz szolgálatot. Gyorsan vált ijedtségből öröme, alázatból pöffeszkedésre, mint a közönséges lelkű emberek általában. Paszományos egyenruhát és magas szárú, sarkantyús csizmát visel. Rövidre vágott haja őszes.

Anna Andrejevna: a felesége. Kacér vidéki asszonyság: még jól bírja magát. Elméjét részben regényeken és emlékkönyveken, részben az éléskamra és cselédszoba gondjain pallérozta. Roppant kíváncsi és alkalomadtán igen rátart. Olykor fölébe kerekedik férjének, mert az nem tud neki mit felelni. De ebből a hatalomból csak apróságokra futja: leckéztetésre, csúfolódásra. Anna Andrejevna a darab folyamán négyszer öltözik át.

Hlesztakov: huszonhárom éves, vékonypénzű fiatalember. Meglehetősen műveletlen, s amint mondani szokás: nem ő találta fel a puskaport. A hivatalában afféle széltoló hírében áll. Minden megfontolás nélkül beszél és cselekszik. Képtelen huzamosabb ideig egy dologra figyelni. Beszéde szaggatott: egy-egy szó egészen váratlanul szalad ki a száján. Minél naivabban és egyszerűbben játszik a színész, annál jobb lesz ebben a szerepben. Hlesztakov öltözéke divatos.

Oszip: a szolgálja. Olyan, mint az öregebb szolgák általában. Megfontoltan beszél, nem szeret az ember szemébe nézni; bölcselkedő természet: magában sokszor korholja a gazdáját. Hangja általában színtelen, de ha az urával beszél, akkor kemény, nyers, olykor szinte goromba. Okosabb, mint a gazdája: hamar átlát a szitán, de nem szeret beszélni. Magának való, sunyi. Kopott szürkés vagy kékes kabátot visel.

Bobcsinszkij és Dobcsinszkij: mind a kettő alacsony, folyton kíváncsiskodó emberke. Megszólalásig hasonlítanak egymáshoz. Mind a kettőnek kis pocakja van. Mind a kettő hadari beszédű, és sokat gesztikulál. Dobcsinszkij kicsit magasabb és komolyabb, mint Bobcsinszkij, Bobcsinszkij valamivel fesztelenebb és élénkebb, mint Dobcsinszkij.

Ljapkin-Tyapkin: járásbíró. Öt-hat könyvet elolvasott, és ezért - úgy módjával - már szabadgondolkodó. Mindenütt rejtélyt szimatol, minden szavát megnyomja. Megszemélyesítője vágjon fontoskodó ábrázatot. Mély hangon, vontatottan, állandóan krákogva, szuszogva beszél, mint egy öreg óra, amely előbb nyikorog, azután üt.

Zemljanyika: a közjótékonyági intézmények főgondnoka. Kövér, lomha és esetlen, de minden hájjal megkent gazfickó. Igen szolgálatkész és udvariaskodó.

Postamester: naiv, egyszerű ember.

A többi szerep nem szorul külön megvilágításra: csaknem mindennap találkozunk eredetijükkel.

A színészek szenteljének különös figyelmet a zárójelenetnek. Az utolsó szó hasson villámcsapásként. Egy pillanat alatt mindenki változtasson állásán. A nőkből egyszerre törjön fel a megdöbbenés hangja... Ha erre az utasításra nem ügyelünk, az egész darab hatását vesztheti.

ELSŐ FELVONÁS

Szoba a polgármester házában

Első jelenet

Polgármester, főgondnok, tanfelügyelő, járásbíró, rendőrkapitány, orvos, két rendőr

- POLGÁRMESTER Uraim! Azért kérettem önöket ide, mert egy igen kellemetlen hírt kell közölnöm: revizor jön hozzánk.
- AMMOSZ FJODOROVICS Micsoda? Revizor?
- ARTYEMIJ FILIPPOVICS Micsoda? Revizor?
- POLGÁRMESTER Revizor - Pétervárról. Inkognitóban, titkos utasítással.
- AMMOSZ FJODOROVICS Ne mondja!
- ARTYEMIJ FILIPPOVICS Még csak ez hiányzott!
- LUKA LUKICS Úristen... És még hozzá titkos utasítással!
- POLGÁRMESTER Mintha megéreztem volna! Egész éjjel két nagy ronda patkánnyal álmodtam - bizony isten. Ilyeneket még sohasem láttam. Feketék voltak, és ekkorák, ni! Nekem jöttek, körülszaglászta, aztán elődalogtak! De felolvasom a levelet, amit Andrej Ivanovics Csmihovtól kaptam - maga jól ismeri, Artyemij Filippovics... Azt írja: „Kedves barátom, komám és jótevőm... *(Magában mormog, és gyorsan átfut szemével néhány sort)* ... tudatni veled...” Aha, itt van! „Többek közt sietek tudatni veled, hogy egy hivatalnok érkezik ide titkos utasítással, aki most megvizsgálja az egész kormányzóságot, de főleg a mi járásunkat! *(Sokatmondóan felemeli ujját)* Ezt a legmegbízhatóbb forrásból tudom! Az illető titkolja kilétét, inkognitóban utazik. Éppen azért, mivel tudom, hogy teneked is - mint bárki emberfiának - megvannak a magad apró-cseprő bűnei: elvégre te sem estél a fejed lágyára, hogy elszalaszd, ami öledbe pottyan...” *(Megáll az olvasásban, és fölnéz)* Jól van, magunk között vagyunk... „Azt tanácsolom hát, barátom, tedd meg a szükséges óvintézkedéseket, mert minden percben hozzátok érkezhetsz - ha ugyan már ott nincs valahol inkognitóban! Ami engem illet, tegnap...” Na, itt már családi ügyek következnek... „Néném, Anna Kirillovna megérkezett élete párjával... Ivan Kirillovics kegyetlenül elhízott, és folyton hegedül...” satöbbi, satöbbi... Nos, uraim, most már tudják, hányadán állunk.
- AMMOSZ FJODOROVICS Rendkívüli helyzet, egész rendkívüli! Emögött valami lappang, uraim!
- LUKA LUKICS De hát mi ez, Anton Antonovics? Miért jön hozzánk revizor?
- POLGÁRMESTER Miért? A sors keze! *(Sóhajt)* Eddigélé - hála az Úr szent nevének - más városokat sújtott; most ránk került a sor.

- AMMOSZ FJODOROVICS Nem, Anton Antonovics! Véleményem szerint ennek sokkal mélyebb oka van: politikai oka! Arról van szó, igenis - arról van szó, hogy Oroszország háborúra készül, s a minisztérium - mint látható - kiküld egy hivatalnokot, mert meg akarja tudni, nincsenek-e itt hazaárulók.
- POLGÁRMESTER Ugyan, mi jut eszébe? De nagyon tud mindent. Hazaárulók egy járási székhelyen? Holmi határváros vagyunk tán? Három évig vágthat, aki innen el akar jutni a határig.
- AMMOSZ FJODOROVICS Én pedig igenis állítom, hogy - ön ezt nem érti... hiába... Jól tudja a kormány, mit miért tesz. Akármilyen messze székel: apróra tud mindent!
- POLGÁRMESTER Tud vagy nem tud - én jó előre figyelmeztettem önöket. Ami a magam ügykörét illeti: megtettem a szükséges intézkedéseket; ezt önöknek is melegen ajánlom. Különösen önnek, Artyemij Filippovics! Világos, hogy a revizor elsősorban a közjótékony-sági intézményekre lesz kíváncsi. Intézkedjék hát, hogy minden a legszebb rendben legyen. Ne feledje az előírást: tiszta hálósapkák! És a betegek ne legyenek olyan szurtosak, mint a kéményseprő.
- ARTYEMIJ FILIPPOVICS Az a legkevesebb. Tiszta hálósapkát még csak adhatunk nekik.
- POLGÁRMESTER Helyes! És minden ágy fejénél legyen felírás latinul vagy más idegen nyelven... Ez már az ön dolga, Hrisztyian Ivanovics - szóval fel kell írni különféle betegségeket, és hogy ki mikor betegedett meg, melyik hónapban, melyik napon. Az is nagy baj, hogy a betegek olyan komisz dohányt szívnak, az ember mindjárt köhög, ha belép. És miért van annyi beteg? Még majd kisütik, hogy rossz a kórházvezetés, ügyetlen az orvos.
- ARTYEMIJ FILIPPOVICS De kérem! Ami a kezelést illeti, nekünk Hrisztyian Ivanoviccsal megvan a magunk módszere. Legjobb a természetes gyógy mód. Nem mindenféle drága orvosságokra dobálni ki a pénzt... Az ember, kérem, természeti lény: ha meg akar halni, úgyis meghal, ha meg akar gyógyulni, úgyis meggyógyul. De Hrisztyian Ivanovics különben se sokat tárgyalhat a betegekkel, mert egy szót sem tud oroszul.
- Hrisztyian Ivanovics olyan hangot ad ki, mely az „e” és az „i” között van*
- POLGÁRMESTER De önnek is tanácsolom, Ammosz Fjodorovics, fordítson több gondot a bírósági helyiségekre. Maguknál az előszobában, ahol a felek várnak, ludakat meg kislibákat tartanak a fogházörök: folyton ott totyog valami a felek lába alatt... Persze hogy a baromfitenyésztés dicséretes dolog - miért ne neveljenek libát az örök? -, de mégis ne épp ott, ahol ugye... Ezt már régen akartam mondani, csak mindig kiment a fejemből.
- AMMOSZ FJODOROVICS Kérem szépen: még ma minden ludat elvitetek a konyhámra. Nagyon örülnék, uraim, ha szerencsém volna ebédre.
- POLGÁRMESTER Az is roppant kínos, hogy bent a tárgyalóteremben szárítanak mindenféle rondaságot. És az iratszekrényen ott lóg a bíró úr

kutyakorbácsa. Tudom, hogy szeret vadászni, de azért jobb lenne, ha most levonné onnan; majd ha elmegy a revizor, visszaakaszthatja. Aztán ott van az ülnöke; lehet, hogy nagyon derék ember, de mindig olyan szaga van, mintha most jött volna ki a pálinkafőzdeből. Ez sincsen rendjén. Ezt is régen akarom mondani, csak mindig elfelejtem. Tudom, hogy azt mondja, így született, de akkor is csak van tán erre valami szer! Mondja meg neki, hogy egyen fokhagymát vagy vöröshagymát, vagy más ilyesmit... Talán Hrisztyian Ivanovics is tud rá valami orvosságot...

Hrisztyian Ivanovics ugyanazt a hangot hallatja, mint előbb

AMMOSZ FJODOROVICS Ezen már bajosan tudunk segíteni. Azt mondja a szerencsétlen, hogy gyerekkorában leejtette a dajkája, s azóta van ilyen szaga.

POLGÁRMESTER Tudom, tudom, ezt csak mellékesen mondtam. De amit Andrej Ivanovics levelében „apró-cseprő bűnök”-nek nevez - engedjék meg, hogy erről ne beszéljek. Különb is furcsa dolog mindjárt bűnt emlegetni, hiszen nincs ember gyarlóság nélkül. Maga az Isten teremtett bennünket így - ez ellen a voltériánusok is hiába ágálnak.

AMMOSZ FJODOROVICS Mít nevez ön apróbb bűnöknek, Anton Antonovics? Bűn és bűn között igen nagy a különbség. Én megvallom nyíltan, nem utasítom el az ajándékot. De milyen ajándékot? - Agárkölyköket. Szóra sem érdemes.

POLGÁRMESTER Agárkölyök vagy más egyéb: mégiscsak ajándék.

AMMOSZ FJODOROVICS No nem, Anton Antonovics! És ha valaki olyan bundát kap, hogy megér legalább ötszáz rubelt, és a felesége olyan sálat...

POLGÁRMESTER Hát aztán? Azt hiszi, tisztább ügy az, hogy magát kutyakölykökkel kenyeretik le - mikor még Istenben sem hisz?! Még templomba sem jár! Én legalább szilárd vagyok a hitben, és minden vasárnap ott vagyok a templomban! De maga? Ismerem jól! Ha a világ teremtéséről kezd el beszélni, még a hajam is égnek áll.

AMMOSZ FJODOROVICS De hisz én erre magamtól, a magam eszével jöttem rá.

POLGÁRMESTER Ne akarjon az ember túl okos lenni... különben a járásbírószágot csak mellesleg említtem. Oda a kutya se dugja be az orrát. Irigylésre méltó hely, maga Isten oltalmazza... Hanem maga, Luka Lukics, mint tanfelügyelő, jobban is vigyázhatna a tanárookra. Én tudom, hogy mind képzett, tudós emberek, de olyan furcsa szokásaik vannak, hogy az már sok... Persze lehet, hogy ez már együtt jár a pályával. Az egyik például, az a pogácsaképű - a nevére nem emlékszem -, ez valahányszor fölmegegy a katedrára, így elfintorítja a képét... *(Mutatja)* aztán meg a gallérjába nyúl, és a szakállát vatyarássza. Még ha a gyerekek előtt vág pofákat - hagyján! Lehet, hogy ez hozzátartozik a tanításhoz - ehhez nem értek -, de gondolja meg, mi sülni ki belőle, ha vizitáció lesz! A revizor úr vagy akárki más személyes sértésnek veheti! Ördög tudja, mi sülni ki belőle.

LUKA LUKICS De kérem, mit tehetek én? Hányszor figyelmeztettem már! A múltkor is, mikor itt volt a nemesek hadnagya - már engedelmet -, olyan pofát vágott előtte, kérem... hogy én olyat még nem is láttam... Persze, minden rossz szándék nélkül. De azért én nyelhettem a szemrehányásokat, hogy miért fertőzik az ifjúságot liberalizmussal!

POLGÁRMESTER A történelemtanárra is külön felhívom figyelmét. Nem mondom, nagy koponya, vérbeli tudós, de ha egyszer magyarázni kezd, úgy nekitüzesedik, hogy azt sem tudja, hol a feje. A múltkor hallgattam. Amíg Asszíriáról meg Babilonról beszélt - még csak hagyján... De mikor Nagy Sándorhoz ért. Hogy ott mi volt... égszakadás-földindulás! Lerohant a katedráról, és úgy vágta földhöz a széket, hogy csak úgy durrant! Én tudom, hogy Nagy Sándor hős volt, de azért nem kell összetörni a széket! Csak kár a kincstárnak.

LUKA LUKICS Igaz, ami igaz: bizony vérmes ember. Én már több ízben óva intettem, de mindig azt feleli: „Tegyen, amit akar, én a tudományért kész vagyok akár életemet áldozni.”

POLGÁRMESTER Ez már a sors kifürkészhetetlen törvénye: a tudós mind egytől egyig vagy iszákos, vagy úgy fintorog, hogy rossz ránézni.

LUKA LUKICS Csak a tanügyi szolgálattól mentsen meg az Isten! Örökös vesződség. Folyton az ember nyakára járnak; mindenki meg akarja mutatni, hogy ő a bölcsék bölcse.

POLGÁRMESTER Ez mind semmi! De az az átkozott inkognitó! Egyszer csak itt terem a revizor: „No, édes fiaim, hogy s mint? Melyik köztetek a járásbíró?” - „Ljapkin-Tyapkin.” - „No, Ljapkin-Tyapkin, ide hozzám! Hát a közjótékonyági főgondnok melyik?” - „Zemljanyika.” - „Ide hozzám, Zemljanyika.” Rágondolni is rossz.

Második jelenet

Előbbiek és a postamester

POSTAMESTER Uraim, uraim! Hadd hallom, miféle hivatalnok készül ide.

POLGÁRMESTER Maga nem hallotta?

POSTAMESTER De, de! Bobcsinszkij beszélte... Épp az előbb volt nálunk a postán...

POLGÁRMESTER És mit szól ehhez?

POSTAMESTER Mit? Azt, hogy háború lesz: megyünk a törökre.

AMMOSZ FJODOROVICS Eltaláltam! Szóról szóra!

POLGÁRMESTER El ám: szarva közt a tőgyit.

POSTAMESTER Márpedig ez így van! Fogadni mernék, azoknak a nyavalyás franciáknak a keze van ebben is!

POLGÁRMESTER Ugyan mi háborúnk volna a törökkel! A töröknek kutya baja se lesz: *miránk* jár a rúd! Ezt már biztosan tudjuk: levelet kaptam.

POSTAMESTER Akkor más. Akkor nem megyünk a törökre.

POLGÁRMESTER Ön hogy érzi magát, postamester úr?

POSTAMESTER Ön hogy érzi magát, polgármester úr?

POLGÁRMESTER Én? Miért félnék? Egy kicsit megijedtem - ennyi az egész... Csak azok az istenverte kereskedők meg polgárok ne volnának! Még azt merik rebesgetni, hogy megkopasztom őket!... Ha itt-ott elfogad valamit az ember - uramfia! - az még nem a világ. Már kezdem azt hinni... (*Karon fogva félrevonja a postamestert*) kezdtem azt hinni, hogy valaki feljelentett... Máskülönben miért küldenék a nyakunkra a revizort? Ide figyeljen, Ivan Kuzmics! Tegyen meg egy szívességet a köz érdekében. Nem volna lehetséges, hogy minden levelet, ami megfordul a postán, saját kezűleg felbontson és elolvasson? Hogy nincs-e benne feljelentés vagy más efféle suskus?... Ha nincs semmi, akkor szépen vissza lehet ragasztani... de ez se fontos: nyugodtan lehet kézbesíteni felbontva is.

POSTAMESTER Tudom, tudom... nem kell engem a mesterségemre tanítani. Így szoktam én ezt - nem elővigyázatból, csak úgy, kíváncsiságból... mert engem - tessék elhinni - majd megesz a kíváncsiság, hogy mi történik a nagyvilágban. Szavamra mondom, nincs érdekfeszítőbb olvasmány a leveleknél! Micsoda gazdagság! Mennyi esemény, mennyi tanulság! A *Moszkvai Közlöny* elbújhat mellettük.

POLGÁRMESTER Mondja, kérem, nem olvasott azokban a levelekben valamit egy bizonyos pétervári hivatalnokról?

POSTAMESTER Nem, péterváriról nem volt szó... de koztromaiakról meg szaratoviakról annál inkább! Kár, hogy maga nem olvassa ezeket a leveleket: egy-egy részlet néha valóságos kis remekmű. A minap egy hadnagyocska írt a barátjának a legutóbbi bálról, de olyan gálánsan, olyan pajkosan - mondhatom, felséges! „Kedves barátom! Olyan itt az élet, mint a hetedik mennyországban... tündöklő asszonyok, andalító zene, lampionok, girlandok, konfetti, amerre szem lát...” Micsoda szenvedély a stílusban! Ezt el is tettem... Parancsolja, hogy felolvassam?

POLGÁRMESTER Erre most nem érünk rá! Csak azt ne felejtse el, Ivan Kuzmics, ha valami panasz vagy feljelentés kerül a kezébe: visszatartani! Gondolkozás nélkül!

POSTAMESTER Kérem, kész örömmel!

AMMOSZ FJODOROVICS Csak jól vigyázzon, nehogy egyszer magára húzzák a vizes lepedőt!

POSTAMESTER Jaj, istenem!

POLGÁRMESTER Ugyan, kérem, semmi az egész. Mindjárt más volna, ha nyilvánosságra hozná a leveleket. De hiszen köztünk marad az egész.

AMMOSZ FJODOROVICS Vigyázzunk: valami veszedelem készül! De igaz, Anton Antonovics, már készültem is meglátogatni: van az ön számára egy remek agárszükám. Egyhasi az én kanommal - azt ismeri jól... Jaj, hallotta-e, hogy Cseptovics beperelte Varhovinszkijt? Elém került az ügy: most aztán hol az egyiknél, hol a másiknál vadászom - pompás élet!

POLGÁRMESTER Bánom is én, hol vadászik, barátom! Csak az az istenverte inkognitó, az nem megy ki a fejemből... Minden percben attól félek, hogy egyszer csak nyílik az ajtó, és bumm...

Harmadik jelenet

Előbbiek; Dobcsinszkij és Bobcsinszkij lihegve jön

BOBCSINSZKIJ Nagy újság!

DOBCSINSZKIJ Rendkívüli újság!

MIND Mi az?

DOBCSINSZKIJ Derült égből villámcsapás! Amint benyitunk a vendéglőbe...

BOBCSINSZKIJ *(szavába vág)* ... amint benyitunk Pjotr Ivanoviccsal a vendéglőbe...

DOBCSINSZKIJ *(szavába vág)* Kérem, Pjotr Ivanovics, majd én!

BOBCSINSZKIJ Nem, nem, majd én... hagyja csak! Hagyja! Hisz azt sem tudja, hogy kezdjen bele!

DOBCSINSZKIJ Maga meg összevissza kapkod, nem emlékszik semmire!

BOBCSINSZKIJ Dehogynem emlékszem! Bizony isten, emlékszem! Ne zavarjon már! Ugyan, uraim, mondják meg Pjotr Ivanovicsnak, hogy ne vágjon folyton a szavamba!

POLGÁRMESTER Az isten szerelmére, nyögjék már ki, hogy mi történt! A szívem majd elállt... Üljenek le, kérem. Tessék, Pjotr Ivanovics, itt egy szék!

Mindnyájan leülnek a két Pjotr Ivanovics körül

Mondják hát, hogy mit láttak!

BOBCSINSZKIJ Mindjárt, kérem, mindjárt... Csak szép sorjában mindent... Mikor innen volt szerencsém elmenni - azután, hogy annyira fel tetszett izgulni attól a levéltől -, én, kérem alázattal, nem késlekedtem egy árva percet se, azon nyomban nyakamba szedtem a lábam és futottam... Nagyon kérem, Pjotr Ivanovics, ne vágjon a szavamba! Mondom, hogy én mindenre emlékszem, mindenre pontosan emlékszem! Én akkor, kérem alázattal, futottam Korobkinhoz, de Korobkint nem találtam otthon, azért futottam tovább Rasztakovszkijhoz. De Rasztakovszkij sem volt otthon, azért beszaladtam a postára Ivan Kuzmicshoz, hogy végre elmondjam a nagy újságot. Aztán onnan visszajövet találkoztam ám Pjotr Ivanoviccsal...

DOBCSINSZKIJ *(szavába vág)* A pékbódé előtt.

BOBCSINSZKIJ Úgy van, a pékbódé előtt! Hát amint ott belebotlom Pjotr Ivanovicsba, mondom neki: hallotta, milyen bizalmas hírt kapott a polgármester úr hiteles forrásból? De Pjotr Ivanovics már akkor hallotta a maguk gazdasszonyától, Avdotyától, mikor Filipp Antonovics Pocsecsujevhez küldték - már nem tudom, miért...

DOBCSINSZKIJ *(közbevág)* A konyakos hordócskáért!

BOBCSINSZKIJ *(leinti)* Jó, jó, a konyakos hordócskáért. Szóval, megyünk együtt Pjotr Ivanovicssal Filipp Antonovicsékhoz... Pjotr Ivanovics, ne vágjon a szavamba! - megyünk együtt Filipp Antonovicsékhoz, egyszer csak azt mondja ám Pjotr Ivanovics: „Nem néznénk be a vendéglőbe? A gyomrom nincs egészen rendben” - mármint Pjotr Ivanovics gyomra, kérem - azt mondja: „Reggel óta egy falatot sem ettem... a vendéglős épp most kapott friss lazacot, kóstoljuk meg!” No, kóstoljuk! Hát amint benyitunk a vendéglőbe, ott egy fiatalember...

DOBCSINSZKIJ *(szavába vág)* Egy elegáns fiatalember, civilben!

BOBCSINSZKIJ Egy elegáns fiatalember, civilben... Végigmegy a termen... Néz fürkészve jobbra, balra... Volt valami az egész emberben... az arca, a tekintete... és itt... itt belül... *(Homlokára mutat.)* Szóval volt benne valami! Engem egyszerre valami sejtelem szállt meg. Azt mondom Pjotr Ivanovicsnak: „Barátom, itt valami titok lappang!” Igen, titok! Pjotr Ivanovics odainti a vendéglőst, ezt a Vlaszt... Azt tudják, hogy most három hete szült a felesége. Mégpedig fiút! Vendéglős lesz, mint az apja... Hát amint Vlasz odalép, Pjotr Ivanovics megkérdezi halkán: „Ki ez a fiatal ember?” - „Hogy ez ki?” - azt mondja Vlasz... Ne szóljon bele, Pjotr Ivanovics! Ne vágjon a szavamba! Maga nem tudja elmondani! Biz’ isten, nem tudja, hiszen selypít - van egy rossz foga, kérem, attól selypít! - „Hogy ki ez a fiatal úr, kérem?” - mondja Vlasz. - Valami hivatalnok, kérem, Pétervárról jött: Ivan Alekszandrovics Hlesztakov. A szaratovi kormányzásba kérésül. De igen furán viselkedik. Két hete itt van már, de a lábát se teszi ki a vendéglőből. És nem fizet egy kopejkát se: mindent felírat.” Amint ezt hallom, egyszerre csak világosság gyúl az agyamban! Azt mondom Pjotr Ivanovicsnak: „Hopp!”

DOBCSINSZKIJ Nem, nem, Pjotr Ivanovics, én mondtam, hogy „hopp”!

BOBCSINSZKIJ Először maga mondta, azután meg én mondtam! Szóval azt mondtuk Pjotr Ivanovicssal: „Hopp! Vajon miért rostokol ez itt, ha a szaratovi kormányzásba utazik?” Igen, uraim! Nyilvánvaló! Ez az a bizonyos hivatalnok.

POLGÁRMESTER Mi? Miféle hivatalnok?

BOBCSINSZKIJ Hát az, akiről hírt méltóztatott kapni: a revizor.

POLGÁRMESTER *(rémülten)* Mit beszél? Az isten szerelmére! Az lehetetlen...

DOBCSINSZKIJ Pedig ő az! Se nem fizet, se nem utazik. Ki lenne más? És a menetlevele is Szaratovba szól.

BOBCSINSZKIJ Ő az, ő az - fejemet rá! Mindent szemügyre vesz, mindent megvizsgál. Még azt is megfigyelte, hogy mi Pjotr Ivanoviccsal lazacot ettünk, merthogy... merthogy Pjotr Ivanovics gyomra nem volt egészen rendben - még a tányérunkba is belenézett. Majd hogy sóbálvánnyá nem meredtem az ijedtségtől.

POLGÁRMESTER Uram, irgalmazz nekünk, bűnösöknek! Melyik szobában lakik?

DOBCSINSZKIJ Az ötösben, a lépcső alatt.

BOBCSINSZKIJ Ott, ahol tavaly az átutazó tiszték összeverekedtek.

POLGÁRMESTER És régóta itt van?

DOBCSINSZKIJ Már két hete. Szent Vasziljkor érkezett.

POLGÁRMESTER Két hete! (*Félre*) Szentséges ég! Épp ezalatt vesszőztettem meg az altiszt feleségét... A foglyok nem kaptak enni... az utcák... mint a trágyadomb... Szégyen! Gyalázat! (*Fejéhez kap*)

ARTYEMIJ FILIPPOVICS Mit van mit tenni, Anton Antonovics, vonuljunk ünnepélyes díszben a vendéglőbe.

AMMOSZ FJODOROVICS Nem, nem! Küldjük előre a város fejét, a pópákat, a kereskedőket... A *John Mason cselekedetei*-ben olvastam...

POLGÁRMESTER Nem, uraim! Ezt bízzák rám! Voltak már az életemben nehéz órák, de végül mindig kivágtam magam... Végül még nekem hálálkodtak... Talán most sem hágy el az Isten. (*Bobcsinszkijhoz*) Azt mondja, hogy fiatalember?

BOBCSINSZKIJ Fiatal. Legfeljebb huszonhárom-huszonnégy éves.

POLGÁRMESTER Ez jó! A fiatal könnyebb körülszimatolni... Csak valami vén róka ne jöjjön a nyakunkra! Gyerekembernek minden a képire van írva. Uraim, készüljenek. Ki-ki a maga posztjára. Én pedig megyek a vendéglőbe egymagam... Vagy talán Pjotr Ivanoviccsal. Mintha semmit se tudnánk... csak úgy, sétaképpen... Mintha csak ellenőriznénk, jól bánnak-e a szállóvendégekkel... Hé, Szvisztunov!

SZVISZTUNOV Mi tetszik?

POLGÁRMESTER Rohanj azonnal a kapitány úrért! Megállj! Rád szükségem van!... Küldj érte valakit, hogy rögtön jöjjön - aztán gyere vissza!

Szvisztunov rendőr elrohan

ARTYEMIJ FILIPPOVICS Gyerünk, gyerünk, Ammosz Fjodorovics, ez nem gyerekjáték!

AMMOSZ FJODOROVICS Maga mit reszket? Tiszta hálósapkát ad a betegeknek és kész!

ARTYEMIJ FILIPPOVICS A hálósapka még hagyján! De az is elő van írva, hogy a betegek daralevest kapjanak! Nálunk meg még a folyosó is büzlik a káposztától: az ember alig győzi befogni az orrát...

AMMOSZ FJODOROVICS No, nekem nincsenek ilyen gondjaim. Kinek jutna eszébe bedugni az orrát a járásbírószékbe? De ha bekukkantana valaki egy-két aktába, mondhatom, az élettől is elmenne a kedve. Én már tizenöt éve ülök a bírói székekben, de ha néha belenézek ezekbe az iratokba - eh! - az ember csak legyint... Maga bölcs Salamon se igazodnék el rajtuk: mi az igazság, mi a hazugság?

A járásbíró, a főgondnok, a tanfelügyelő, a postamester indul kifelé. Az ajtóban összeütköznek a visszatérő Szvisztunovval

Negyedik jelenet

A polgármester, Dobcsinszkij, Bobcsinszkij és Szvisztunov

POLGÁRMESTER Itt a kocsí?

SZVISZTUNOV Kint áll.

POLGÁRMESTER Akkor mehatsz. Megállj! Hova rohansz? Hol vannak a többiek? Csak nem egyedül vagy? Nem megparancsoltam, hogy Prohorov is itt legyen?! Hol van Prohorov?

SZVISZTUNOV Az őrszobán. De igencsak alkalmatlan most a szolgálatra...

POLGÁRMESTER Hogyhogy alkalmatlan?

SZVISZTUNOV Úgy hozták haza reggel. Részeg, mint a csap. Már két dézsa vizet ellocsoltunk rá, mégsem akar talpra állni.

POLGÁRMESTER *(fejéhez kap)* Jaj, istenem, istenem! Szaladj az utcára! Nem - szaladj a szobába, hallod? Hozd a kardom, meg az új csákóm! Nos, Pjotr Ivanovics, indulunk!

BOBCSINSZKIJ Hát én, hát én? Anton Antonovics, hadd menjek én is!

POLGÁRMESTER Nem, szó sem lehet róla. Az már ügyetlenség volna, és a kocsi-ban sincs hely.

BOBCSINSZKIJ Nem baj, kérem, futok a kocsí után. Csak legalább a kulcslyukon át hadd láthassam, mit végeznek!

POLGÁRMESTER *(köti fel a kardot, és Szvisztunovhoz beszél)* Szedd össze most rögtön a legényeket: mindegyik fogjon... Micsoda horpadt, vacak kard! Hej, az a nyavalyás Abdulin bazáros - az is látja jól, hogy ócska a polgármester kardja, de a világért se jutna eszébe újat küldeni! Minden hájjal megkent népség! Besugdosni, jelentgetni névtelenül - azt bezzeg tudnak! No, várjatok csak! Szedd össze a legényeket, mindegyik fogjon egy utcát... fenét utcát, seprút, és söpörjék fel az egész utcát a vendéglőig, de tisztára ám, hallod!... Te meg vigyázz magadra! Ismerlek, jómadár! Folyton a bazároknál sündörögsz, aztán a lopott ezüstkanalat a csizmaszárba - mi?! Vigyázz, tudok én mindent! Mi volt az a múltkor Csernyajev posztóssal? Két rőffel adott neked zubbonyra, te meg elvitted az egész véget! Vigyázz, vigyázz, kis ember vagy te még ehhez! No, lódulj!

Ötödik jelenet

Előbbiek és a rendőrkapitány

- POLGÁRMESTER Sztyepan Iljics, az istenért, hol bujkál? Micsoda dolog ez?
- RENDŐRKAPITÁNY Itt voltam a kapu előtt.
- POLGÁRMESTER Ide hallgasson, Sztyepan Iljics! Valami revizor jött Pétervárról. Hát hogy állunk?
- RENDŐRKAPITÁNY Ahogy megparancsolta. Pugovicint elküldtem a legényekkel, hogy söpörjék fel a járdát.
- POLGÁRMESTER Hát Gyerzsimorda hol van?
- RENDŐRKAPITÁNY Gyerzsimorda oda van a kocsival tüzet oltani.
- POLGÁRMESTER És Prohorov részeg!
- RENDŐRKAPITÁNY Részeg.
- POLGÁRMESTER Hát hogy történhet ilyesmi?
- RENDŐRKAPITÁNY Isten tudja... Tegnap verekedés volt a külvárosban. Prohorov kiment rendet teremteni, aztán részegen hozták haza.
- POLGÁRMESTER Ide figyeljen! Tegye, amit mondok! Pugovicint, azt a szép szál legényt, a rend kedvéért, állítsa ki a hídra. Azt az ócska kerítést, ott a csizmadia mellett, szedjék szét azonnal, s verjenek a földbe cövekeket, mintha valami építkezés készülne. Nem árt az ilyen hűhó: hadd lássák, milyen tevékeny a polgármester! Szent isten! Majd elfelejtettem: ott a kerítés mellett van vagy negyven szekérre való szemét. Micsoda ronda város! Mihelyt valahol felállítunk egy emlékművet, vagy akár egy közönséges kerítést, hogy, hogy nem, de másnapra már valóságos szemétdombot hordanak köré. *(Sóhaj)* Aztán ha a revizor úr megkérdez valakit a legények közül, hogy meg van-e elégedve, a válasz az legyen: „Igenis, nagyságos uram, mindennel meg vagyunk elégedve.” Aki elégedetlen mer lenni, annak velem gyűlik meg a baja! Jaj, uram istenem, szánd meg bűnös fejemet! *(A csákó helyett a kalapskatulyát markolja fel)* Csak ezen túl legyek, fogadom, olyan vastag gyertyát gyújtok az oltáron, hogy olyat még nem láttak! Minden koszos kereskedő három pud viaszt ad hozzá. Ó, istenem, istenem! - Gyerünk, Pjotr Ivanovics! *(A csákó helyett a kalapskatulyát nyomja a fejébe)*
- RENDŐRKAPITÁNY Anton Antonovics, ez nem csákó, az a skatulya!
- POLGÁRMESTER *(eldobja a skatulyát)* Hát akkor skatulya, ott egye meg a fene! Igen, ha kérdik, hol a kórházi kápolna, amire öt évvel ezelőtt kiutalták a pénzt, azt kell mondani, megindult az építkezés, de rögtön tűz ütött ki, és minden leégett. Erről már meg is írtam a jelentést. Jó megjegyezni! Nehogy valamelyik bolondjában kibökje, hogy neki se kezdtünk! Gyerzsimordanak meg rágd a szájába, hogy: ne mindent ököllel! Ez a rend kedvéért kék-zöldre ver boldog-boldogtalant! Gyerünk, gyerünk, Pjotr Ivanovics! *(El, majd újra vissza)* A katonákat meg ki ne engedjétek az utcára,

csak vizitálás után! Ez a rongyos népség egy szál ingre veszi föl a mundért, alul meg nincs rajtuk semmi.

Mind el

Hatodik jelenet

Anna Andrejevna és Marja Antonovna befutnak

ANNA ANDREJEVNA Hol vannak? Hol vannak? *(Kiszól az ajtón)* Anton! Anton! *(Marjához, villámgyorsan)* Te vagy az oka mindennek! Te, igen, te! Kellett neked a szekrényben turkálni? „Jaj, csak a kendőm! Jaj, csak egy gombostűt!” *(Az ablakhoz fut, és kiabál)* Anton! Hova rohansz már? No, megjött? Megjött a revizor? Bajusza van? Milyen bajusza van?

POLGÁRMESTER HANGJA Majd aztán! Majd aztán, szívecském!

ANNA ANDREJEVNA Majd aztán! No, ez meglepő - majd aztán! Nem kérek az ilyen majdaztánokból! Csak azt bökd már ki, mi a rangja? Ezredes? Beszélj! *(Undorral)* Elment. *(Marjához)* No, várj, ezt megemlegeted! „Mindjárt, anyuskám, mindjárt, anyuskám, csak épp a kendőm tűzöm meg!” Ez neked a „mindjárt”? Most miattad nem tudunk meg semmit. Kellett, ugye, cifrázkodni, szemérmetlen! Megneszelted, hogy itt a postamester - erre kezded rögtön billegetni magad a tükör előtt, jobbra, balra, előre, hátra! Azt hiszed, miattad jön a postamester? Haha! Mihelyt elfordulsz, grimaszt vág.

MARJA ANTONOVNA De mamuska, mindig én vagyok a hibás? Egy-két óra múlva úgysis mindent megtudunk.

ANNA ANDREJEVNA Egy-két óra múlva! Köszönöm szépen! Ez aztán felelet. Miért nem mondd mindjárt, hogy egy hónap múlva! *(Kihajol az ablakon)* Avdotya, hé! Mi az?... Hallottad, hogy jött valaki? Nem hallottad?... Buta liba! Tessék? Mi? Hogy csak legyint? Persze hogy legyint! Faggattad volna ki! Nem tudtad, nem tudtad! Az ám, mert folyton kérőkön jár az eszed, meg mindenféle számárságon! Micsoda? Rögtön elhajtottak? Miért nem futottál a kocsni után? Szaladj rögtön! Hallod? Szaladj és tudd meg, hova hajtottak. Tudd meg, ki érkezett. És hogy milyen... hallod? Kukucskálj a kulcslyukon! Tudd meg, milyen a szeme, kék vagy fekete! Egyik lábad itt, a másik ott! Gyorsan, gyorsan, gyorsan, gyorsan! *(Mikor a függöny legördül, még mindig kiabál. Leányával együtt az ablaknál áll.)*

MÁSODIK FELVONÁS

*Szűk kis szállodai szoba. Ágy, asztal, utazótáska,
egy üres üveg, egy pár csizma, ruhakefe stb.*

Első jelenet

Oszip a gazdája ágyán fekszik

Tyú, a mindenit, de éhes vagyok! Úgy korog a hasam, mintha az ég dörögne. Sose vergődünk már haza! Mit akarunk itt? Lassan két hónapja lesz, hogy Pétervárról elindultunk. Persze, a pénzt elpucolta az ifiúr, most aztán gubbaszt, lógatja az orrát. Pedig biz' isten elég lett volna az a pénz! De nekünk, nekünk kellett adni mindenütt a nagyurat! (*Gazdáját utánozza*) „Hé, Oszip! Válaszd ki a legjobb szobát! Rendelj elsőrangú ebédet! Jól tudod, hogy nem eszem meg akármit! Elsőrangút! Érted?” Még ha valami nagy uraság volna, érteném, de egy ilyen kis tintanyaló mit akar? Mindenféle utasokkal összeáll, aztán gyerünk: elő a kártyát! El is úszott a pénze az utolsó kopejkáig. De elegendem van már ebből az életből! Mennyivel jobb falun! Kevesebb a multság, de kevesebb a gond is. Kerít az ember egy jó asszonyt, aztán akár egész nap csak hever a kemencepadkán, majszolja a jó foszlós kalácsot. - Persze - igaz, ami igaz - Pétervár... az megint egészen más! Olyan város nincs több a világon. Csak pénze legyen az embernek, akkor csupa vásárnap az élet: színház, cirkusz, táncoló kutyák - amit csak szemed-szád kíván! S olyan finoman, de olyan finoman beszél mindenki, mintha csupa herceg volna. Ha kimégy a Boltos sorra, az árusok már messziről hajbókolnak: „Tessék parancsolni, nagyságos úr!” Ha átkelsz egy csónakban, akár hivatalnok mellett is ülhetsz. Ha meg elunod magad, csak mégy a bazarba, megállsz, elhallgatsz egy kiszolgált tüzért: mi mindent nem mesél a háborúkról... Vagy a csillagokról... Mert ezek úgy ismerik még az eget is, mint más a tenyerét. Be-betéved egy-egy kedves, öreg, tiszta asszony, néha egy-egy helyre szobalány is, hihih... (*Nevet, fejét rázza*) mintha hájjal kenetnének! Soha udvariatlan szót nem hall az ember. Széltébe-hosszába úgy szólítják: „Ön!” Úgy bizony: Ön! Ha meguntál gyalog járni, odaintesz egy konflist, belevágod magad, mint egy úr! Ha éppen nem akarsz fizetni - semmi baj: besétálsz egy átjáróházba, a kocsis meg várhat a kapu előtt ítélelnapig. Csak az a bökkenő, hogy máma hopp, holnap kopp, mint például most is. De az ifiúr az oka mindennek! Mit csináljak vele? Az öreg nagyságos úr csak küldi a pénzt, neki meg éjjel-nappal multságon jár az esze! Folyton bérkocsi, folyton színház - végül vihetem az új frakkját az ócskapiacra! Képes elherdálni az utolsó ingét is, hogy ott marad egy szál kabátban meg köpenyben! Bizony isten! Pedig micsoda

ruhák! Micsoda posztók! Valódi angol! Százötven rubel egy frakk... A piacon meg... húszért ha elkél! A nadrágot meg éppenséggel bagóért kótyavetyéljük el. És mindez miért? Csak mert a dologhoz nem fülk a foga. Ahelyett, hogy hivatalba járna, a promenádon sétál, meg a blattot veri. Hej, ha ezt az öreg nagyságos úr tudná! Titulus ide, titulus oda: fölemelné az ifiúr ingecskéjét, aztán úgy odasózna, hogy négy napig tapogatná a helyit utána. No de hát, ha szolga vagy, szolgálj! A vendéglős azt mondja: amíg a tartozás ki nincs fizetve, itt többet egy falatot sem esznek. No, hisz akkor várhatunk! *(Felsóhajt)* Uramisten, csak legalább egy kis káposztaleves volna. Be tudnám kapni az egész világot!

Lépések zaja

Jön! *(Sietve fölkászalódik az ágyról)*

Második jelenet

Oszip és Hlesztakov

HLESZTAKOV Fogd! *(Átadja a kalapját és a sétatálcáját)* Mi az, már megint az ágyamon henteregtél?

OSZIP Én? Már hogy henteregtem volna? Tán olyan nagy csuda énnekem egy ilyen ágy?

HLESZTAKOV Ne hazudj! Henteregtél! Hisz összevissza van túrva!

OSZIP Én tennék ilyet? Hát csak tudom, kié az ágy? Van jó lábam, megállok én azon. Éppen nekem kell a maga ágya!

HLESZTAKOV *(végigsétál a szobán)* Nézd meg, van-e még dohány a zacskóban.

OSZIP Dohány? Honnan lenne dohány? Negyedik napja már, hogy elszívta a legutolját is.

HLESZTAKOV *(fel-alá járkál, ajkát harapdálva, végül megszólal erős és határozott hangon)* Oszip! Ide figyelj!

OSZIP Mi tetszik?

HLESZTAKOV *(erős, de már korántsem olyan határozott hangon)* Most lemégy...

OSZIP Hova, le?

HLESZTAKOV *(cseppet sem erős, cseppet sem határozott hangon; inkább kérlelve)* Az étterembe... Mondd meg nekik, hogy... küldjenek föl ebédet.

OSZIP Azt már nem! Én ugyan nem!

HLESZTAKOV Hogy mersz velem így beszélni, te fajankó?

OSZIP Édes mindegy, hogy megyek-e vagy maradok! Megmondta a gazda, nincs többé ebéd.

HLESZTAKOV Még hogy nincs! Ki hallott már ilyen pimaszságot?

OSZIP Még azt is mondta, hogy megy a polgármesterhez panaszra... Merthogy az úrfi harmadik hete már egy fityinget se fizet. Azt mondta, jófélék vagyunk mind a ketten... meg hogy az úrfi széltozó... Ismerjük mi az ilyen lókötőket, az ilyen úri betyárokat - így mondta a gazda.

HLESZTAKOV És te? Te marha, még örülsz is, hogy visszamondhatod!

OSZIP Azt mondta, ismerem a fajtákat! Befészkelitek magatokat, éltek nagy lábon potyára, fülig úsztok az adósságba - de furkósbottal se lehet kiverni benneteket! Csakhogy én nem tréfálok ám, azt mondja, jelentem a rendőrségen, aztán: gyerünk a dutyiba!

HLESZTAKOV Elég legyen, tökfilkó! No, eredj, szólj a gazdának, annak a goromba disznónak.

OSZIP Jobb lesz, ha idehívom!

HLESZTAKOV Hogyhogy jobb lesz? Eredj csak, beszélj vele magad!

OSZIP De úrfi, igazán.

HLESZTAKOV Az apád mindenit, hívd hát ide!

Oszip el

Harmadik jelenet

Hlesztakov egyedül

Embertelenül éhes vagyok! Hiába mentem sétálni, hogy majd csak elmúlik! Nem, az istennek sem! Csak Penzában ne kezdtem volna el mulatni - futotta volna abból a pénzből hazáig! Az a bakatiszt csúnyán megkopasztott! De értette is a kártyát, meg kell adni. Egy negyedóra alatt kész voltam. Csak még egyszer leülhetnék vele - majd megmutatnám! *(Kinéz az ablakon)* De ronda egy fészek! Pfuj! Még a zöldséges kofák sem hiteleznek. Aljasság! *(Az „Ördög Róbert” egyik dalát füttyüli, majd a „Ne varrj nekem, édesanyám”-at. Végül türelmét veszítve megszólal)* Még mindig senki!

Negyedik jelenet

Hlesztakov, Oszip és a vendégek szolgája

SZOLGA A gazdám kérdezteti, hogy mi tetszik.

HLESZTAKOV Á, hozott isten, barátom! Hogy vagy? Hogy s mint?

SZOLGA Hál' istennek jól!

HLESZTAKOV Mi újság a fogadóban? Rendben van minden?

SZOLGA Rendben, hál' istennek.

HLESZTAKOV Van-e sok átutazó vendég?

SZOLGA Az igen. Van elég.

HLESZTAKOV Ide figyelj, kedves barátom... Még nem hozták föl az ebédemet... Légy szíves, sürgesd meg odalent. Tudod, ebéd után különféle dolgaim vannak.

SZOLGA Márpedig a gazdám azt mondja, hogy ő többet nem ad ebédet. Még máma panaszra akar menni a polgármesterhez.

HLESZTAKOV De hát miért menne panaszra? Magad is beláthatod, ennem csak kell! Senki se kívánhatja, hogy böjtöljek ítéletnapig! Végül egész lefogyok... Majd meghalok az éhségtől, komolyan mondom.

SZOLGA Én elhiszem, de a gazda azt mondja: „Amíg nem fizet, itt egy falatot se kap.” Ezt mondta, kérem.

HLESZTAKOV Ugyan, érts vele szót, beszélj a lelkére.

SZOLGA De hát mit mondjak neki?

HLESZTAKOV Magyarázd meg, hogy nekem is kell ennem! A pénz - az más lapra tartozik!... Vagy azt hiszi, én is olyan paraszt vagyok, mint ő? Azt hiszi, nekem ugyanúgy nem számít, mint a magafajta bugrisnak, ha egy napig éhkoppon van? Ezt mondd meg!

SZOLGA Kérem, én megmondhatom! *(El)*

Ötödik jelenet

Hlesztakov egyedül

Mi lesz velem, ha nem ad enni? Olyan farkasétvágyam van, mint még soha életemben! Eladjam a ruhám? Talán ezt a nadrágot? Nem, nem, inkább koplalok, de pétervári ruhában érkezem haza! Kár, hogy Johim nem adott bérbe hintót! Hintón érkezni, az volna az igazi! Behajtatnék valamelyik szomszéd birtokos portájára. Elöl égnének a kocsilámpák - a bakon Oszip, libériában! Nagy sürgés-forgás támad: „Ki lehet az?” Belép az inas *(Szertartásos pózban az inast utánozva)*: „Ivan Alekszandrovics Hlesztakov Pétervárról. Óhajtják, hogy tiszteletét tegye?” *(Legyint)* Tudják is azok a barmok, mi az, hogy „tiszteletét tegye”. Ha néha bevetődik hozzájuk egy bugris birtokos, az se szó, se beszéd, beront a szalonba, mint valami medve... Érteni kell a módját! Az ember odalép a házikisasszonyhoz: „Kegyed nem is képzeli, mennyire örvendek...” *(Kezét dörzsöli, és hajbókol)* Phö! *(Köp egyet)* Mindjárt fölfordulok az éhségtől!

Hatodik jelenet

Hlesztakov, Oszip, majd a szolga

HLESZTAKOV Na?

OSZIP Itt az ebéd!

HLESZTAKOV *(tapsol és ugrál)* Ebéd, ebéd, ebéd!

SZOLGA *(tányérokkal és asztalkendővel)* A gazda azt mondta, hogy utolsó eset!

HLESZTAKOV A gazda, a gazda... Köpök a gazdára! Mit hoztál?

SZOLGA Levest meg pecsenyét.

HLESZTAKOV Csak két fogást?

SZOLGA Csak kettőt, kérem.

HLESZTAKOV Hát ez gyalázat! Ez nekem nem kell. Mondd meg neki, hogy kikérem... mondd meg, hogy ez nagyon kevés.

SZOLGA A gazda azt mondja, nagyon is sok.

HLESZTAKOV Hol a mártás?

SZOLGA Mártás az nincs.

HLESZTAKOV Hogyhogy nincs? A magam szemével láttam, mikor elmentem a konyha előtt, hogy rengeteg mártást csináltak. És reggel az étteremben láttam, amint két puffancs alak lazacot zabált meg mindenféle finomságot.

SZOLGA Hát, ami azt illeti, van is, meg nincs is.

HLESZTAKOV Hogyhogy nincs?

SZOLGA Hát csak nincs.

HLESZTAKOV Hát lazac, hát hal, hát kotlett - semmi sincs?

SZOLGA Van, kérem, de nem akárkinek.

HLESZTAKOV Hülye!

SZOLGA Igenis.

HLESZTAKOV Nyavalyás! Azok zabáljanak csak, én ne? A mindenit! Nem éppen olyan vendégek azok is, mint én?

SZOLGA Hát - nem éppen olyanok.

HLESZTAKOV Hát milyenek?

SZOLGA Olyanok, akik fizetnek.

HLESZTAKOV Elég volt. Ilyen hülyével nem vitatkozom. *(Tányérjába önti a levest, enni kezd)* Ez leves? Ez mosogatólé. Semmi íze, csak bűze. Nem kell! Hozz másikat!

SZOLGA Visszavihetem, kérem, ha nem ízlik. A gazda azt mondta, nem erőszak a disznótor.

HLESZTAKOV *(megfogja a tányért)* Viszed innen a kezéd?! Tökfilkó! Nagyon elkanászodtál már, de tanuld meg, velem nem lehet akárhogy! Velem nem lehet kukoricázni! *(Eszik)* Micsoda lötty! *(Tovább eszik)* Nincs teremtett ember, aki ezt megenné! Mi ez? Zsír helyett tollfoszlányok úszkálnak a tetején, pfuj! *(Vagdálja a tyúkhúst)* Micsoda vén tyúk! Add ide a pecsenyét! Oszip, ezt a maradék levest megeheted. *(Vagdálja a pecsenyét)* Mi ez?

SZOLGA Hát mi volna?

HLESZTAKOV A nyavalya tudja, hogy mi, de az biztos, hogy nem pecsenye! Pirított csizmatalp. *(Eszik)* Gazemberek, zsványok! Hogy ezek milyen kosztot adnak! Még az állkapcsom is belefájdul. *(Ujjával a fogát piszkálja)* Disznók! Mint a fa kérge!... Ki se tudja az ember piszkálni a fogából. Zsványok! *(Megtörli a száját a szalvétával)* Más nincs?

SZOLGA Nincs.

HLESZTAKOV Rablók! Legalább szósz lenne, vagy sütemény! Disznóság! Csak az utasokat fosztogatják!

A szolga és Oszip leszedik az asztalt, s az edényekkel elmennek

Hetedik jelenet

Hlesztakov, majd Oszip

HLESZTAKOV Bizony isten, mintha egy falatot se ettem volna! Ez csak fölcsiklandozta az étvágyamat. Csak két kopejkám volna, hogy legalább egy cipót hozathatnék a piacról.

OSZIP *(be)* A polgármester van itt. Igen kérdezősködik, s az úrfit keresi.

HLESZTAKOV *(megszeppen)* No, tessék! Az a vadállat vendéglős csakugyan bepanaszolt. Mi lesz, ha lecsukat? Még ha úgy őriztetnének, ahogy nemesembert dukál... de nem, az is szörnyű... Tele van a város ismerősökkel... Tisztek, civilek, dámák... És én hogy adtam a bankot! Még annak a boltosnak a lányával is kikezdttem! Szörnyű. Szörnyű!... De hogy mer ez a polgármester idejönni? Mi vagyok én neki? Tán valami bugris polgár vagy paraszt? *(Nekibátorodik, kihúzza magát)* Megmondom a szemébe: „Hallja az úr, hogy mer velem...” *(Megmozdul a kilincs, Hlesztakov elsápad, és magába roskad)*

Nyolcadik jelenet

Hlesztakov, a polgármester, Dobcsinszkij, később Bobcsinszkij

POLGÁRMESTER *(megáll az ajtóban, néhány másodpercig rémülten merednek egymásra Hlesztakovval. Azután a polgármester összeszedi magát, és vigyázzba áll)* Alázatos tiszteletem.

HLESZTAKOV *(meghajol)* Tiszteletem.
POLGÁRMESTER Bocsánatot kérek.
HLESZTAKOV Kérem, kérem, semmi...
POLGÁRMESTER Mint a város fejének, kötelességem gondoskodni, hogy az átutazó idegenek és nemesurak... semmiféle alkalmatlanságnak...
HLESZTAKOV *(dadogni kezd, de hangja egyre bátrabbá válik)* Kérem, kérem, mit csináljak... Nem tehetek róla, ha... Becsületszavamra, ki fogom egyenlíteni... mihelyt otthonról megérkezik.

Bobcsinszkij bekukucskál az ajtón

A vendéglős az oka mindennek! Kérem, olyan marhahúst adott, mint a csizmatalp. És a leves! Az ördög tudja, mit kotyvasztott össze. Ki kellett öntenem az ablakon! Valósággal koplaltat... A teáról ne is beszéljünk... halszaga van, nem teaszaga. Hát ki vagyok én, miféle új szokás ez?

POLGÁRMESTER *(szepegve)* Bocsánatot kérek, én igazán nem tehetek róla. A piacunkon mindig elsőrangú marhahúst kapni. Holmogori kereskedők szállítják... csupa derék, talpig becsületes ember. El sem tudom képzelni, honnan vette a vendéglős... De ha mégis valami baj volna - engedelmével - gondoskodni fogunk más szállásról.

HLESZTAKOV Azt már nem! Nagyon jól tudom, mit ért maga „más szállás”-on. A börtönt, mi? Hogy mer ilyet?... Kikérem magamnak... Én pétervári hivatalnok vagyok... *(Nekitüzesedik)* Én, én...

POLGÁRMESTER *(félre)* Szent isten, milyen dühös! Mindent tud. Mindent besúgtak neki azok a nyavalyás kereskedők!

HLESZTAKOV *(felháborodva)* Nem bánom én, ha az egész rendőrséget kivezényli is: nem mozdulok innen! Egyenest a miniszternek teszek panaszt! *(Öklével veri az asztalt)* Mit képzelsz? Mit képzelsz?

POLGÁRMESTER *(kihúzza magát, egész testében remeg)* Irgalom, kegyelem! Ne tegyen tönkre! Feleségem van, apró gyermekeim... ne tegyen szerencsétlenné!

HLESZTAKOV Elég volt! Még ilyet! Semmi közöm hozzá! Tán börtönbe csukassam magam, mert magának felesége meg gyereke van? Még csak az kéne!

Bobcsinszkij bekukkant az ajtón, és rémülten visszahúzódik

Köszönöm szépen, ebből nem kérek!

POLGÁRMESTER *(remegve)* Isten látja lelkemet, tapasztalatlanságom az oka mindennek! Vagyonom nincs. És a kincstári fizetés? Az még teára, cukorra se elég... ezt ön is beláthatja. És ha itt-ott elfogadtam is némi ajándékot - mi volt az? Semmiség. Egy kis harapnivaló, egy kis ruhánakvaló... És hogy én megcsapattam azt a kofát, az altiszt özvegyét? Becsületszavamra, rágalom! Az ellenségeim

találták ki... Gazemberek! Olyan nép lakik itt, kérem, képesek ezek az életemre törni!

HLESZTAKOV

És mi közöm nekem ehhez? *(Elgondolkozva)* Igazán nem értem, mit zagyvál itt nekem gazemberekről meg az altiszt özvegyéről? Az altiszt özvegye, az más... engem nem fog megcsapatni, annyit mondhatok: ahhoz maga kis ember! Még ilyet! Szeretném azt látni. Ismétlem önnek, én mindent megfizetek - csak most nincs pénzem. Azért ülök itt, mert nincs egy árva kopejkám se.

POLGÁRMESTER

(félre) Csavaros esze van! Mire céloz? Hogy tekeri a szót! Tessék, igazodj el rajta! Azt sem tudom, hogy fogjak neki. Mindegy, meg kell próbálni, lesz, ami lesz! *(Hangosan)* Ha esetleg pénzre volna szüksége vagy bármi másra, én készséggel állok rendelkezésére - akár most rögtön. Kötelességem mindenben segíteni az átutazó vendégeket.

HLESZTAKOV

Kérem, kérem, adjon kölcsön! Rögtön kifizetem a vendéglőst. Kétszáz rubel elég lenne. De az se baj, ha kevesebb.

POLGÁRMESTER

(Előveszi pénztárcáját) Pontosan kétszáz rubel, akár ne is tessék megolvasni.

HLESZTAKOV

(elveszi a pénzt) Nagyon, nagyon köszönöm! Mihelyt hazaérek, megküldöm. Az ilyen hirtelen pénzzavarban, ugye... De ön igazán nagylelkű... Így már egészen más...

POLGÁRMESTER

(félre) Hál' istennek, elvette a pénzt! Most már fog ez menni! Kétszáz helyett négyszázat nyomtam a markába.

HLESZTAKOV

Hé, Oszip!

Oszip be

Kerítsd elő a szolgát! *(A polgármesterhez és Dobcsinszkijhoz)* De miért állnak? Foglaljanak helyet! *(Dobcsinszkijhoz)* Foglaljon helyet, kérem!

POLGÁRMESTER

Ó, kérem, jó nekünk állva is.

HLESZTAKOV

De csak foglaljanak helyet - az én kedvemért! Most látom, milyen derék, jólelkű emberekkel van dolgom! Bevallom, az előbb már azt hittem, azért jöttek, hogy... *(Dobcsinszkijhoz)* De foglaljon helyet!

A polgármester és Dobcsinszkij leül; Bobcsinszkij bekukucskál az ajtón, és hallgatózik

POLGÁRMESTER

(félre) Merészebbnek kell lenni. Mindenáron inkognitóban akar maradni... No, jól van, majd mi is mellébeszélünk, és úgy teszünk, mintha nem tudnánk, mi járatban van. *(Hangosan)* Én meg Pjotr Ivanovics Dobcsinszkij, helybeli földbirtokos - azért néztünk be ide a fogadóba, hogy megtudjuk: nincs-e valami panaszuk az átutazóknak? Mert én nem olyan vagyok, kérem, mint más polgármester, aki feléje se néz a dolgoknak. Én, kérem, én nemcsak hivatalnoki becsületből, de keresztényi emberszeretetből is mindig arra törekszem, hogy városunkban minden embertársunk jó fogadtatásra találjon. És íme, a sors

- mintegy fáradtságom jutalmául - összehoz egy ilyen kellemes úriemberrel...
- HLESZTAKOV Én is végtelenül örülök... Ön nélkül még jó soká itt ülhettem volna! Fogalmam se volt róla, miből fizetem ki a vendéglőst.
- POLGÁRMESTER *(félre)* Beszélj, csak beszélj! Még hogy nem tudta, miből fizessen... *(Hangosan)* Bátorkodom megkérdezni: hova méltóztatik utazni uraságodnak?
- HLESZTAKOV A szarotovi kormányzóságba. Van ott egy falum.
- POLGÁRMESTER *(gúnyos arccal, félre)* A szarotovi kormányzóságba? Úgy? No nézd, még csak bele se pirul! Vigyázni kell ezzel. *(Hangosan)* Gyönyörű dologra méltóztatott vállalkozni. Persze, tudom, az utazásnak is megvannak a maga kellemetlenségei... Néha sokat kell várni a lovakra... De másfelől nagyszerű multság: az ember egész felfrissül tőle. Ugyebár, kedvtelésből méltóztatik utazni?
- HLESZTAKOV Sajnos nem, az apám hívat haza. Haragszik az öreg, hogy semmire se vittem Pétervárott. Azt hiszi, az csak úgy megy, úgy ukmukfukk - az ember beáll, és másnap már a gomblyukába tűzik a Vlagyimir-rendet. Kedvem volna odaküldeni az öreget, majd meglátná, hogy áll a bál!
- POLGÁRMESTER *(félre)* Hogy lódít! Még az apját is belekeveri. *(Hangosan)* És hosszabb időre méltóztatik hazautazni?
- HLESZTAKOV Magam sem tudom. Nehéz az öreggel boldogulni, csökönyös, mint a szamár, de én már nem bánom, megmondom neki kereken, tegyen, amit akar, nem tudok élni Pétervár nélkül! Tán sült parasztok közt pocsékoljam el az életem? Nem addig van az! Ma már mások az igények. Az én szellememnek szüksége van a nagyvilági kultúrára.
- POLGÁRMESTER *(félre)* Hogy hazudik, mintha könyvből olvasná! Pedig micsoda incifinci alakocska, a hüvelykujjammal szét tudnám nyomni! No de várj csak, majd kifaggatlak én... *(Hangosan)* Uraságodnak tökéletesen igaza van. Mit is csináljon az ember itt, az isten háta mögött? Itt vagyok például én. Éjszakákon át nem alszom, nem kímélem magam soha egy percre se, csak hogy a haza üdvén munkálkodjam - s ki tudja, meglesz-e valaha is a jutalmam? *(Körülnéz a szobában)* Kissé nedves a szoba, nemdebár?
- HLESZTAKOV Pocsék egy szoba. És akkora poloskák vannak itt, komolyan - ilyet másutt nem is láttam! Úgy harapnak, mint a veszett kutya!
- POLGÁRMESTER Ne mondja! Hogy egy ilyen művelt vendég kénytelen legyen vakaródnál - s méghozzá olyan utolsó férgek miatt, mint ezek a poloskák! Bár a világon se volnának! És tessék mondani, nem sötét a szoba?
- HLESZTAKOV Dehogynem! És a vendéglősnek újabb az a szokása, hogy nem ad gyertyát. Ha olykor kedvem támad olvasgatni, írogatni, egyszerűen képtelen vagyok rá, oly vaksötét van.
- POLGÁRMESTER Ha meg nem sérteném, de nem vagyok rá méltó...

HLESZTAKOV Mire?

POLGÁRMESTER Nem, nem vagyok rá méltó...

HLESZTAKOV De hát miről beszél?

POLGÁRMESTER Ha meg nem sérteném... Volnék bátor... Nálunk otthon lenne uraságod számára egy csinos, világos, csendes szoba - de nem, nem, nagyon is érzem, ez túl nagy kitüntetés lenne. Kérem, bocsásson meg. Esküszöm, együgyű szívem sugallatára ragadtattam el magam ennyire...

HLESZTAKOV De kérem, kérem, kész örömmel. Nekem is sokkal kellemesebb egy úriháznál, mint ilyen csehóban.

POLGÁRMESTER Ha tudná, milyen boldog vagyok! Hát még a feleségem hogy fog örülni! Mi már természettől afféle vendégszerető népek vagyunk. Hát még ha ilyen művelt urat láthatunk vendégül! A világért se higgye, hogy ez hízélgés, én nem értek a hízélgéshez. Ami a szívemen, az a számon.

HLESZTAKOV Köszönöm, igazán kedves! Ki nem állhatom a kétszínű embereket. Az ön nyíltsága, melegsívúsége igazán meghat. Bevallom, nekem nincs is egyéb vágyam, mint hogy őszintén tiszteljenek és becsüljenek - becsüljenek és tiszteljenek...

Kilencedik jelenet

Előbbiek, Oszip és a szolgál; Bobcsinszkij bekukucska

SZOLGA Mit parancsol?

HLESZTAKOV A számlát.

SZOLGA Hiszen már rég odaadtam.

HLESZTAKOV Ki emlékszik már azokra a hülye számlákra! Mennyivel tartozom?

SZOLGA Az első nap ebédelni tetszett. A második nap lazacot tetszett enni. A többi aztán már mind hitelbe volt.

HLESZTAKOV Tökfilkó! Még most kezdi kiszámítani, mennyivel tartozom!

POLGÁRMESTER Ne tessék nyugtalankodni! Nem olyan sürgős az! *(A szolgálhoz)* Hordd el magad! A számlát meg majd elintézzük.

HLESZTAKOV Igaz is, mit vesződjem vele! *(Elteszi a pénzt)*

A szolgál elmegy, Bobcsinszkij bekukkant

Tizedik jelenet

A polgármester, Hlesztakov, Dobcsinszkij

POLGÁRMESTER Nem parancsolja megtekinteni néhány közintézményünket? Például a város jótékonyági intézményeit?

HLESZTAKOV Mi van ott látnivaló?

POLGÁRMESTER Hát csak úgy gondoltam, meg tetszik nézni, hogy folynak a dolgok... hogy milyen a rend...

HLESZTAKOV Kérem, kész örömmel.

Bobcsinszkij bedugja fejét az ajtón

POLGÁRMESTER Aztán, ha parancsolja, meglátogathatjuk a járási iskolát... Megnézhetjük, hogy s mint oktatják az ifjúságot a különféle tudományokra...

HLESZTAKOV Kérem, tartom szerencsémnek.

POLGÁRMESTER Ha kedve van, megtekinthetjük a toloncházat, a városi börtönt. Megláthatja, milyen a rabok ellátása...

HLESZTAKOV A börtönt? Nem, nem, inkább a kórházat nézzük meg.

POLGÁRMESTER Ahogy parancsolja. A saját hintaján méltóztatik? Vagy parancsol velünk jönni az én homokfutómon?

HLESZTAKOV Inkább az ön kis homokfutóján...

POLGÁRMESTER No, Pjotr Ivanovics, akkor magának nincs hely.

DOBCSINSZKIJ Sebaj, kérem, megyek gyalog.

POLGÁRMESTER *(Dobcsinszkijnek, sűgva)* Ide hallgasson, maga most elszalad, ahogy csak a lába bírja - visz egy levelet a kórházba Zemljanyikának, egyet meg haza a feleségemnek! *(Hlesztakovhoz)* Bátorodom engedélyt kérni, hogy jelenlétében néhány sort írjak a feleségemnek... Csak hogy méltóképpen felkészüljön egy ilyen kiváló vendég fogadására.

HLESZTAKOV Ugyan, kérem, minek az? Egyébként itt a tinta... csak papírt nem tudok adni... vagy talán jó lesz ez a számla?

POLGÁRMESTER Köszönöm, nagyon jó lesz. *(Ír, és közben magában beszél)* Megállj csak! Egy jó villásreggeli meg egy kerek hasú pálinkásbutykos... majd utána meglátjuk, hogy állunk! Van egy üveg madeiránk a székvárosból... ártatlan kis itókának látszik, de egy elefántot is levesz a lábáról! Csak már tudnám, hányadán állunk!

Megírja a cédulát és átadja Dobcsinszkijnek, aki az ajtóhoz megy, de ebben a pillanatban bedől az ajtó, s az ajtóval együtt bezuhan Bobcsinszkij. Mindenki nagyot kiált. Bobcsinszkij föltápáskodik

HLESZTAKOV Csak nem ütötte meg magát?

DOBCSINSZKIJ Semmi, semmi az egész... Ne is tessék törődni vele... Csak egy kicsit lejött az orromról a bőr... Mindjárt megyek Hrisztyian

Ivanovicshoz... Van egy kitűnő tapasza... az egykettőre rendbe hozza.

POLGÁRMESTER

(szemrehányó tekintetet vet Bobcsinszkijra; Hlesztakovhoz)
Semmi az egész, kérem. Talán indulhatnánk. Megmondom az inasának, hogy hozza utánunk a csomagokat. *(Osziphoz)* Kedves barátom, szállíts át mindent hozzánk. A polgármesterék... Akárki megmutatja, hol lakunk. *(Hlesztakovhoz)* Parancsoljon! *(Kíséri és maga előtt kiereszti Hlesztakovot majd megfordul, és dühösen odaszól Bobcsinszkijnak)* Nem tud jobb helyen hasra esni? Mint a széttaposott béka... *(Kimegy, Bobcsinszkij követi)*

HARMADIK FELVONÁS

Ugyanaz a szoba, mint az első felvonásban

Első jelenet

Anna Andrejevna, Marja Antonovna. Ugyanabban a helyzetben állnak az ablaknál, mint az első felvonás végén

- ANNA ANDREJEVNA Na tessék! Egy álló órája várunk! Csakis a te buta kacérságod miatt! Föl voltál már öltözve tetőtől talpig, de nem - kellett neked tovább kutaszkodni a szekrényben. Miért is hallgattam rád? Micsoda bosszúság! Mintha összebeszéltek volna! Egy teremtett lélek se jár az utcán! Mintha az egész város kihalt volna!
- MARJA ANTONOVNA De igazán, mamuska! Két perc múlva úgyis mindent megtudunk. Avdotya mindjárt itt lesz. *(Kinéz az ablakon és felkiált)* Mamuska! Mamuska! Valaki jön! Ott, az utca végén.
- ANNA ANDREJEVNA Jön, jön - hol jön? Folyton képzelődöl! Csakugyan jön... Ki lehet az? Egy kis ember... frakkban... Ki lehet? Tessék? Mégiscsak bosszantó! Miféle figura ez?
- MARJA ANTONOVNA Dobcsinszkij, anyuskám!
- ANNA ANDREJEVNA Dehogyan Dobcsinszkij! Folyton képzelődsz! Nem is hasonlít hozzá! *(Integet a kendőjével)* Hé, jöjjön csak ide! Gyorsan!
- MARJA ANTONOVNA Márpedig ez Dobcsinszkij, anyuskám!
- ANNA ANDREJEVNA No tessék, már megint! Csak hogy feleselj! Mondtam, hogy nem Dobcsinszkij!
- MARJA ANTONOVNA Hát akkor ki? Mamuska is látja, hogy Dobcsinszkij!
- ANNA ANDREJEVNA No igen, Dobcsinszkij... Most már én is látom... mit képzelsz! *(Kikiabál az ablakon)* Gyorsan, gyorsan! Mit mászik, mint a csiga? Mondja már, hol vannak?! Tessék? Hát kiáltsa ide! Micsoda? Nagyon szigorú? Tessék? Hát az uram? *(Visszalép az ablaktól, dühösen)* Barom! Egy szót se lehet kivenni belőle, amíg ide nem ér.

Második jelenet

Előbbiek, Dobcsinszkij

- ANNA ANDREJEVNA Hát van magának lelke? Magában bíztam, gondoltam, maga mégis rendes ember... Hát egyszer csak mindenki kerekét old, maga meg utánuk! Egy árva lélek erre nem vetődött azóta - ne adj' isten, hogy valamit megtudhattam volna! Nem szégyelli

magát! Hát nem én tartottam keresztvíz alá a Vanyecskáját is, a Lizanykáját is? Ezt érdemlem én?

DOBCSINSZKIJ Esküszöm, édes komámasszony, úgy futottam, a nyelvem is ki-
lóg... csak hogy szolgálatára legyek! Jó napot, Marja Antonovna!

MARJA ANTONOVNA Jó napot kívánok, Pjotr Ivanovics.

ANNA ANDREJEVNA Mi történt? Mondja már: mi újság?

DOBCSINSZKIJ Anton Antonovics küldi ezt a levélkét.

ANNA ANDREJEVNA No és a revizor? Kiféle-miféle? Generális?

DOBCSINSZKIJ Nem, nem generális, de azzal is felveszi a versenyt! Finom
ember! És milyen előkelő modora van!

ANNA ANDREJEVNA Így hát az, akiről szó volt a levélben... akiről az uramnak írtak.

DOBCSINSZKIJ Az hát... Jelzem, elsőnek mi fedeztük fel Pjotr Ivanoviccsal...

ANNA ANDREJEVNA Azt mondja: mi újság?

DOBCSINSZKIJ Hál' istennek, minden jól megy. Először egy kicsit szigorúan
fogadta a mi Anton Antonovicsunkat - úgy bizony! Csuda mér-
ges volt. Azt mondta, hogy a vendéglőben rosszul bánnak vele,
meg hogy ő bizony nem jön ide, meg hogy ő nem akar a polgár-
mester úr miatt börtönbe kerülni. De aztán, amikor látta, hogy
Anton Antonovics semmiről sem tehet, meg amikor belemele-
gedtek a beszédbe, egy-kettőre ő is megváltozott ám! Minden
rendbe jött, hála a jóistennek. Most elmentek a kocsival meg-
nézni a közjótékonysági intézményeket... Megsúghatom, Anton
Antonovics már azon emésztette magát, nem jelentették-e föl
titokban. Még én is megszeppentem.

ANNA ANDREJEVNA Maga, maga mit félt? Hisz nem is hivatalnok!

DOBCSINSZKIJ Tetszik tudni, úgy van az, hogy mikor valami nagy úr megszólal
- engem egyszeriben kilel a hideg...

ANNA ANDREJEVNA Butaság! Azt mondja, hogy milyen! Öreg, fiatal?

DOBCSINSZKIJ Fiatal! Talán huszonhárom éves lehet. De úgy beszél, mint egy
komoly öreg. „Kérem - azt mondja -, kész örömmel! Meg fogom
tekinteni.” *(Gesztikulál)* Mindennek olyan finoman megadja a
módját. „Szeretek olykor írogatni, olvasgatni - azt mondja -, de
itt képtelen vagyok rá - sötét a szoba.”

ANNA ANDREJEVNA Szőke vagy barna?

DOBCSINSZKIJ Olyan gesztenyés. A szeme pedig úgy villog, mint valami
fenevadé. Egészen zavarba ejti az embert.

ANNA ANDREJEVNA No lássuk, mit ír az uram. *(Olvassa)* „Édes szívem, sietek tudat-
ni veled, hogy már-már kétségbeejtő helyzetben az Úr különös
kegyelme folytán két külön kovászos uborka, egy kis adag
kaviár egy rubel huszonöt kopejka...” *(Megáll)* Egy kukkot se
értek! Mit keres itt az uborka meg a kaviár?

DOBCSINSZKIJ Ja persze, nem volt kéznél tiszta papír, és Anton Antonovics hamarjában egy számlára írta...

ANNA ANDREJEVNA Na tessék! *(Tovább olvas)* „De az Úr különös kegyelme folytán, úgy látszik, minden jó mederbe terelődik. Készíts szobát előkelő vendégünknek - azt a sárga tapétásat. Az ebéd miatt ne fájjon a fejed, mert a kórházban, Artyemij Filippovicsnál, nagy trakta lesz. De bort hozass bőven. Mondd meg annak az Abdulinnak, hogy a legjobb borát küldje, mert különben széthányatom az egész pincéjét. Csókolom azt a kis kezed, szívecském, és maradok hűséges férjed: Anton Szkvoznyik-Dmuhanovszkij...” Jaj, istenem! Gyorsan! Gyorsan! Mindjárt itt lesz. Hej! Ki van itt? Miska!

DOBCSINSZKIJ *(az ajtóhoz fut és kikiabál)* Miska! Miska! Miska!

Miska bejön

ANNA ANDREJEVNA Nyisd ki a füled! Tüstént elszaladsz Abdulinhoz... Várj csak, kapsz egy levelet... *(Leül az asztalhoz, ír, és közben mondja)* Ezt a levelet odaadod a kocsisnak, Szidornak, hogy siessen lóhalálban Abdulinhoz borért. Te meg, egy-kettő, kitakarítod ezt a szobát a vendégnek, legyen ágy, mosdó, satöbbi, szóval minden.

DOBCSINSZKIJ Engedelmeivel, Anna Andrejevna, én meg rohanok megnézni... hogy megy a kórházi szemle.

ANNA ANDREJEVNA Menjen, menjen, nem marasztalom.

Harmadik jelenet

Anna Andrejevna, Marja Antonovna

ANNA ANDREJEVNA No, Marja, most aztán lássunk hozzá a toaletthez! Ez afféle pétervári gavallér - isten ments, hogy kinevettessük magunkat! Legjobb lesz, ha a kék ruhád veszed fel, azt az apró fodrosat!...

MARJA ANTONOVNA Pfuj! A kéket? Mamuska! Azt utálok! A járásbíróné is kéken jár, meg Zemljanyika lánya is. Inkább azt a virágosat veszem fel.

ANNA ANDREJEVNA A virágosat! Tudtam, hogy megint ellenkezni fogsz! Csak tessék fölvenni a kéket, mert az jól fest az én szalmasárga ruhám mellett. Imádom a szalmasárgát.

MARJA ANTONOVNA Ugyan már, a szalmasárga nem is áll jól mamuskának!

ANNA ANDREJEVNA Nem áll jól?

MARJA ANTONOVNA Nem! Fogadjunk akármibe, hogy nem! A szalmasárgához sötét szem illik.

ANNA ANDREJEVNA Nagyszerű! Az én szemem tán nem sötét? Koromfekete. Micsoda badarság! Még hogy nem sötét a szemem. Hisz mindig a treff dámára vetek kártyát!

MARJA ANTONOVNA Ó, ó! Hisz mamuska inkább kőr dáma!

ANNA ANDREJEVNA

Micsoda butaság ez? Én, meg a kőr dáma! Soha életemben nem voltam kőr dáma! *(Sietve távozik Marjával együtt, és a színpalak mögött folytatja)* Még hogy kőr dáma! Ki hallott még ilyet?!

Távozásuk után megnyílik az ajtó, és Miska lép be, szemetet söpörve. A másik ajtón Oszip jön, fején táskával

Negyedik jelenet

Oszip és Miska

OSZIP Merre menjek?

MISKA Erre, bácsika, erre!

OSZIP Várj csak, hadd szuszogok egy kicsit. Azt a keserves mindenit ennek az életnek! „Ha gyomrod korog, бүдös a dolog!”

MISKA Mondja csak, bácsikám, igaz, hogy mindjárt itt a generális?

OSZIP Miféle generális?

MISKA Hát a gazdája.

OSZIP A gazdám? Hogyhogy generális?

MISKA Tán nem az?

OSZIP De az, az! Csak afféle extra generális!

MISKA Az több vagy kevesebb, mint a közönséges generális?

OSZIP Több.

MISKA Értem már. Hát azért csinált ez ilyen felfordulást.

OSZIP Ide figyelj, öcskös! Úgy látom, ügyes gyerek vagy. Szerezz nekem valami ennivalót.

MISKA A maguk étele nincs még kész, bácsika. Maguknak nem adhatunk holmi parasztételt. De mihelyt a gazdája asztalhoz ül, maga is kap egy porciót ugyanabból az ételből.

OSZIP És mi az a parasztétel?

MISKA Káposztaleves, kása meg töltött lepény.

OSZIP Káposztaleves, kása, töltött lepény. - Ide vele! No, vigyük ezt a táskát! Mi az? Arra is van ajtó?

MISKA Van hát!

Beviszik a táskát a szomszédos szobába

Ötödik jelenet

Rendőrök kitarják a nagy ajtók szárnyait. Jön Hlesztakov, utána a polgármester, a jótékonyági főgondnok, a tanfelügyelő, Dobcsinszkij, Bobcsinszkij - ez utóbbi nagy tapasszal az orrán. A polgármester a rendőröknek egy papírdarabkát mutat a földön, mire azok egymás hegyén-hátán tülekedve igyekeznek fölvenni.

- HLESZTAKOV Mondhatom, remek intézetek. És tetszik nekem, hogy mindent így megmutatnak az utazónak. Más városokban nem mutattak meg semmit.
- POLGÁRMESTER Engedje, hogy megjegyezzem, kérem: más városokban a polgármester, a hivatalnokok csak magukra gondolnak, csak a hasznot nézik, de nekünk, kérem, nincs egyéb vágyunk, mint hogy minél tökéletesebb figyelemmel és buzgósággal szolgáljunk rá a kormány elismerésére.
- HLESZTAKOV A reggeli igazán elsőrangú volt. Úgy jóllaktam, mint a duda. Maguknál mindig ilyen reggeli van?
- POLGÁRMESTER A mait kedves vendégünk tiszteletére adtuk.
- HLESZTAKOV Mi tagadás, nekem első a jó konyha. „Minden órának leszakaszod virágát” - igaz? Hogy is hívták ezt a halat?
- ARTYEMIJ FILIPPOVICS *(odafut)* Tőkehal, kérem.
- HLESZTAKOV Roppant ízletes volt. Hol is reggeliztünk? Ja, igen, a kórházban, ugye?
- ARTYEMIJ FILIPPOVICS Igenis, kérem, a kórházban.
- HLESZTAKOV Persze, persze, most már emlékszem, ágyak voltak mindenfelé. És a betegek? Mind felgyógyultak? Nemigen láttam betegeket.
- ARTYEMIJ FILIPPOVICS Talán tízen vannak összevissza. A többi mind felépült. Már minálunk ez a rend. Talán el sem méltóztatik hinni: mióta átvettem a kórház vezetését, a betegek úgy gyógyulnak, mint a legyek. Alig teszi be a lábát egy páciens, már mehet is - gyógyultan. És mindezt nem is annyira holmi patikaszerrel ériük el, hanem becsülettel és fegyelemmel.
- POLGÁRMESTER Bezzeg a város vezetése - ha szabad szóba hoznom - micsoda súlyos kötelesség! Mennyi gond: köztisztaság, közrend, közérkölc, középítkezések. A legnagyobb elme is belezavarodnék... De istennek hála, nálunk mindezek ékesen és szép renddel történnek. Más polgármester az én helyemben igyekeznék magának kaparni valamit, de én, uram, tessék elhinni, még éjjel az ágyban is azon töprengök: Uramisten, mit tehetnék még, hogy a kormány megelégedéssel lássa buzgó törekvésemet? Meglesz-e fáradozásom jutalma, vagy sem, ezzel nem gondolok. Az én lelkem nyugodt. A városban rend van, az utcák tiszták, a rabok ellátása példás, részeg ember alig akad. Kell-e énnekem ennél több? Isten látja, nem vágyom kitüntetésre. A rendjel, persze csábító, de az erény mellett csupán por és hamu.

- ARTYEMIJ FILIPPOVICS *(félre)* Nézd a vén gazembert, hogy cifrázza? Micsoda tehetőséggel áldotta meg az Isten.
- HLESZTAKOV Ez igaz. Megvallom, magam is szeretek néha elbölcsekedni. Írogatni is szoktam: verset, prózát, ahogy jön.
- BOBCSINSZKIJ *(Dobcsinszkijhoz)* Hallja, Pjotr Ivanovics, hallja? Micsoda szellem! Ennek csuda sok iskolája van, én mondom.
- HLESZTAKOV Mondják, kérem, hol lehet itt szórakozni? Nincs valami kompánia, ahol például kártyázni lehetne?
- POLGÁRMESTER *(félre)* Nem fogsz lépre csalni, galambom. *(Hangosan)* Isten őrizz! Híre-hamva sincs nálunk afféle kompániáknak. Nekem például még soha életemben nem volt kártya a kezemben. Még a figurákat sem ismerem. Rá se tudok nézni! Ha valahol meglátok egy tök királyt vagy filkót, akármit - olyan undor fog el, hogy köpnöm kell. Egyszer történt meg, hogy a gyerekek multságára kártyavárat építettem. Hát nem egész éjjel azokkal az átkozott lapokkal álmodtam? Én nem is értem, hogyan pocsékolhatja más ember kártyára azt a drága idejét.
- LUKA LUKICS *(félre)* Pimasz! Tegnapelőtt nyerte el egy százasomat.
- POLGÁRMESTER Én igyekszem inkább minden szabad pénzemet az állam hasznárára fordítani.
- HLESZTAKOV Nono, ez azért már túlzás... Minden attól függ, milyen szempontból nézzük... Nem mondom, ha valaki elveszti a fejét, hazardíroz: „Dupla vagy semmi”, „Va banque” - de hagyjuk, hagyjuk, néha bizony kedvet kap az ember egy-két partira.

Hatodik jelenet

Előbbiek, Anna Andrejevna, Marja Antonovna

- POLGÁRMESTER Bátorkodom bemutatni a családomat: a feleségem, a leányom.
- HLESZTAKOV *(meghajol)* Asszonyom, végtelenül örvendek a maga nemében páratlan szerencséének, hogy megismerhetem.
- ANNA ANDREJEVNA Részünkről a szerencse, hogy ilyen magas személyiséget tisztelhetünk szerény körünkben.
- HLESZTAKOV *(udvariaskodva)* Bocsánat, asszonyom, de a szerencse ezúttal az én oldalamon van.
- ANNA ANDREJEVNA Ó, szó sincs róla! Csak bókolni tetszik. Parancsoljon helyet foglalni!
- HLESZTAKOV Asszonyom, az ön közelében állni is boldogság. Egyébként, ha feltétlenül ragaszkodik hozzá: leülök. Milyen felemelő érzés, hogy ön mellé ülhetek.
- ANNA ANDREJEVNA Ó, ó, rólam igazán kár beszélni. Gondolom, a fővárosi élet után nagyon terhes lehet ez az utazgatás.

HLESZTAKOV De milyen terhes! Comprenez vous¹, az ember úgy megszokja, hogy a szalonokban éljen... aztán egyszerre ott találja magát az országút közepén... Mocskos fogadók, sötét agyvelők... Bevallom, ha a véletlen nem kárpótolt volna most ilyen fejedelmi módon... *(Hetykén, pózolván néz Anna Andrejevna-ra)*

ANNA ANDREJEVNA Ó, igazán, mennyi kellemetlenség...

HLESZTAKOV Ellenkezőleg, asszonyom, ez a perc csupa kellem!

ANNA ANDREJEVNA Ugyan, ugyan! Maga nagyon is megtisztel! Igazán nem szolgálok rá.

HLESZTAKOV Nem is tudja, mennyire rászolgál.

ANNA ANDREJEVNA Egyszerű, vidéki asszony vagyok.

HLESZTAKOV Ó, kérem, a vidéknek is megvannak a maga szépségei, halmai, völgyei... üde források... Persze, Pétervár, az megint egészen más! Ah, Pétervár! Micsoda élet! Nem akarok hencegni, de a miniszteri osztályfőnök jó barátom, akárhányszor csak úgy a vállamra üt: „No, pajtikám, gyere hozzám ebédre!” A minisztériumba csak egy-két percre nézek be, épp csak hogy kiadjam a munkát - ezt így kell, azt úgy kell... Van ott egy tintanyaló, az nekiül, már írja is, mint a villám: trrr... A múltkor meg akartak tenni tanácsosnak, de mondom: minek? Az altiszt még a lépcsőn is utánam fut a kefével: „Bocsánat, Ivan Alekszandrovics, meg tetszik engedni egy pillanatra... a csizmáját.” *(A polgármesterhez)* De, uraim, önök állnak! Foglaljanak helyet!

POLGÁRMESTER Ó, a mi rangunkkal!

ARTYEMIJ FILIPPOVICS | Jó nekünk állva is, kérem.

LUKA LUKICS *(egyszerre)* | Ne méltóztassék nyugtalankodni.

HLESZTAKOV Csak semmi formáság! Üljenek le, kérem.

A polgármester s utána a többiek is leülnek

Nem szeretem a ceremóniákat. Magam is kerülök minden külsőséget, minden feltűnést. Hiába: az ember mégsem tud elbújni. Alig lépek ki az utcára, máris hallom: „Ni, ott jön Ivan Alekszandrovics!” A múltkor meg pláne, főparancsnoknak néztek... Ugrálnak elő az örök: „Fegyverbe!” - Mondja aztán az egyik tiszt, aki jó barátom: „Istenuccse, pajtás, azt hittük, a hadsereg-főparancsnok érkezett meg.”

ANNA ANDREJEVNA Ne beszéljen!

HLESZTAKOV Igen, általában mindenütt ismernek. A csinosabb színésznőkkel mind jobban vagyok - magam is írtam nekik néhány kis darabot... Írókkal sokat járok össze. Puskin a legjobb barátom. Ha találkozunk, mindig megkérdem: „Egykomám, Puskin, hogy vagy?” - „Köszönöm - azt mondja -, vagyogatok, előfordulok!” Ilyen eredeti pofa.

¹ Tudja. *(francia)*

- ANNA ANDREJEVNA Szóval ön is ír? Milyen nagyszerű dolog lehet írni! A lapokba is dolgozik? Nemde?
- HLESZTAKOV Hogyne, a lapokba is. Néhány ismertebb darabom: a *Figaro házassága*, az *Ördög Róbert*, a *Norma* satöbbi, satöbbi - a címekre már nem emlékszem. Ezeket csak úgy mellékesen írtam. Hiába tiltakoztam, az igazgatók folyton a fülemet rágták: „Írj már nekünk valamit.” - „Egye fene - gondoltam -, írok!” Egy este megvoltam vele. Mindenkinek tátva maradt a szája. Csodálatos könnyen költök. Mindazt, ami báró Brambeusz álnéven megjelent, meg *A reménység vitorlás-t*, a *Moszkvai Telegráf-ot*... mindezt én írtam.
- ANNA ANDREJEVNA Ne beszéljen! Ön... Ön báró Brambeusz?
- HLESZTAKOV Természetesen. Én szoktam helyrefofzni a cikkeit mindenkinek. Szmirgyin ezért negyvenezret fizet nekem.
- ANNA ANDREJEVNA Á, szóval ön írta a *Jurij Miloszlavszkij-t*?
- HLESZTAKOV Én hát.
- ANNA ANDREJEVNA Rögtön kitaláltam.
- MARJA ANTONOVNA De anyuska, hisz a címlapon az van: „Írta Zagoszkin.”
- ANNA ANDREJEVNA Na, tessék! Tudtam, hogy bele fogsz kotyogni!
- HLESZTAKOV De hisz igaza van: azt Zagoszkin írta. Csakhogy van egy másik *Jurij Miloszlavszkij* - azt én írtam.
- ANNA ANDREJEVNA Biztos, hogy én az önét olvastam! Milyen gyönyörű!
- HLESZTAKOV Bevallom, az irodalom olyan nekem, mint másnak a levegő. Szalonom a legelső. Ivan Alekszandrovics házát egész Pétervár ismeri. (*A társasághoz fordulva*) Legyen szerencsém, uraim, ha egyszer Pétervárra jönnek. Bálkat is szoktam adni.
- ANNA ANDREJEVNA Képzelem, micsoda ízléssel, micsoda pompával.
- HLESZTAKOV Ó, kérem, szót sem érdemel. Például görögdinnye kerül az asztalra - ez maga hétszáz rubel. Levest a párizsi hajóval hozatok, zárt edényben. Amint a fedőt leveszik, olyan illat csap ki - nincs több olyan a föld kerekén! Az éjszakáim persze mindig bálban töltöm. Aztán van egy jó whistező partink: a külügyminiszter, a francia követ, az angol követ, a német követ - meg én. Végkimerülésig megy a játék. Mikor otthon holtfáradtan fölérök a harmadik emeletre, már csak annyit mondok: „Mavruska! A slafrokom!...” Azaz... mit beszélek?... Hisz az első emeleten lakom! Micsoda márvány lépcsőház! És az előszobám... no hát oda érdemes benézni egyszer reggel, felkelés előtt! Csak úgy nyüzsögnek a grófok, hercegek, csak úgy zsongnak, mint a méhek: zs... zs... zs... Akárhányszor a miniszter is eljön.

A polgármester és a többiek ijedten felugranak a helyükről

A leveleim csak így címzik: őexcellenciájának. Egyszer a minisztériumban én vezettem az egész osztályt. Az volt ám a jó

eset! A főnök elutazott, senki se tudta, hova. Persze mindjárt megindultak a találgatások: ki kerül a helyére? Generálisok pályáztak rá, marakodtak érte. Aztán, mikor odakerültek, mindről kisült, hogy hatökör. Könnyű azt csak úgy elgondolni, hogy játék! Mikor aztán mindenki látta, hogy semmire se mennek velük, értem küldtek. Futárokkal kerestettek; mást se lehetett látni az utcán, csak futárt, futárt... harmincötezer futárt, elképzelhetik, mi az? Kérdem, mi a helyzet? „Tisztelettel kéri, Ivan Alekszandrovics, méltóztassék átvenni az osztály vezetését!” Bevallom, kissé zavarban voltam... csak úgy hálókabátban jöttem ki... Vissza akartam utasítani. De végül az jutott eszembe, mit fog szólni őfelsége, a cár! Meg aztán az előmenetel ... „Rendben van - mondom -, elfogadom a tisztséget! De nálam aztán nem lehet ám csak úgy, akárhogy... Én mindent látok, mindent hallok! Úgy vigyázzanak, mert én olyan vagyok... „No, úgy is lett. Mikor végigmentem az osztályon - mintha földrengés lett volna. Úgy reszkettek, mint a nyárfalevél.

A polgármester és a többiek mind remegnek. Hlesztakov tűzbe jön

Igen! Mert én nem ismertem a tréfát! Jól megmondtam nekik! Még az államtanács is citerázott, mert én olyan vagyok! Nem ismerek se Istent, se embert! És nyitva a szemem! Mindenütt ott vagyok, mindenütt! Az udvarnál mindennapos vagyok. Ha akarom, holnap kineveznek marsallnak. *(Megcsúszik, s majdnem elesik, de a hivatalnokok nagy tisztelettel sietnek segítségére)*

POLGÁRMESTER *(hozzálép, egész testében remeg. Nem jön ki szó a száján)* De ex-ex... ex...

HLESZTAKOV *(gyors, szaggatott hangon)* Mi az, mi az?

POLGÁRMESTER Ex... ex... excellenc... excellenciás uram... Nem óhajt esetleg lepihenni? Ha méltóztatnék... parancsoljon... itt a szoba... és minden, amire szüksége lehet excellenciádnak...

HLESZTAKOV Lepihenni? Hülyeség. Vagy úgy? Jó, lepihenek. Az a reggeli... Csuda-csuda jó volt! Mondhatom: nagyon meg vagyok elégedve, nagyon meg vagyok elégedve! *(Szavalva)* Tőkehal. Tőkehal! *(El az oldalszobába, a polgármester után)*

Hetedik jelenet

Előbbieket, kivéve Hlesztakovot és a polgármestert

BOBCSINSZKIJ *(Dobcsinszkijhoz)* Látja, Pjotr Ivanovics? Ez ember! Ez igen! Soha nem voltam még szemtől szemben ilyen rangos úrral. Majd meghaltam ijedtemben. Mit gondol, mi lehet a rangja?

DOBCSINSZKIJ Bizonyosan - valami generális.

BOBCSINSZKIJ Generális? Egy generális ennek nyomába se ér! Legalábbis generalisszimusz! Hallotta, hogy ráreccsentett az államtanácsra? Gyerünk, gyorsan, ezt frissibe el kell mondanom Ammosz Fjodorovicsnak meg Korobkinnak! Minden jót, Anna Andrejevna.

DOBCSINSZKIJ Minden jót, komámasszony.

Mindketten el

ARTYEMIJ FILIPPOVICS *(Luka Lukicshoz)* Én lélegzethez se jutok... Mit szól ehhez? Érthetetlen... Szent isten, még egyenruhát se húztunk. Mi lesz itt, ha ez felébred? Rögtön megírja a jelentést Pétervárra! *(Gondterhelten el a tanfelügyelővel: távozóban köszön)*

Nyolcadik jelenet

Anna Andrejevna és Marja Antonovna

ANNA ANDREJEVNA Micsoda elragadó ember!

MARJA ANTONOVNA Cukor!

ANNA ANDREJEVNA Micsoda gáláns modor! Hiába, pétervári gavallér... Ahogy beszél, ahogy mozog... Az a báj, az a kecs... Juj, de szeretem az ilyen fiatalembereket! Én egész megszédültem... De láttam, hogy én is nagyon tetszettem neki. Folyton engem nézett...

MARJA ANTONOVNA Ugyan már, mamuska! Engem nézett!

ANNA ANDREJEVNA Ugyan, hagyd ezeket a butaságokat! Most igazán komolyabb dolgunk van.

MARJA ANTONOVNA Márpedig úgy van, ahogy mondom.

ANNA ANDREJEVNA Tessék! Megint! Ne adj' isten, hogy ne feleljen! Sehogy se tudja megállni. Mit nézett volna rajtad? Már hogy nézett volna rád?

MARJA ANTONOVNA Márpedig nézett, mindig rám nézett. Először akkor, amikor az irodalomról beszélt, másodszor meg amikor a whistezést mondta a követekkel... akkor megint rám nézett...

ANNA ANDREJEVNA Jól van no, mondjuk, hogy egyszer-kétszer odanézett - de miért? Hát csak úgy. „Á - azt mondja -, hadd pislantok néha rá is.”

Kilencedik jelenet

Előbbieik és a polgármester

POLGÁRMESTER *(Lábujjhegyen jön)*

ANNA ANDREJEVNA Mi újság?

POLGÁRMESTER Mégse kellett volna leitatni... Hű, ha csak fele is igaz annak, amit itt összebeszélt. *(Elgondolkozik)* És miért ne volna igaz? Részeg ember nem hazudik, ami a szívéen, az a nyelvén. Mond-

juk, hogy kicsit hozzátoldott - de hisz az vele jár, ha az ember beszél. Ez komázik a miniszterekkel, bejáratos az udvarhoz... Akárhogy nézzük, így igaz! Csak tudnám, mi van a fejében! Úgy szédülök, mintha toronyban állnék... mintha akasztani vennének!

ANNA ANDREJEVNA Én bizony nem féltém! Annyit láttam, hogy művelt, finom, nagyvilági úriember. A rangja igazán nem érdekkel.

POLGÁRMESTER Persze, hisz nő vagy! Kell egyebet mondanom? Nektek minden - semmiség. Mindenbe bele kell kotyogni? Benneteket legfeljebb megvesszőznek, de az urakat azt fölpackolják, úgy elviszik, hogy sose látjátok többet. Hogy beszéltél te ezzel az emberrel? Olyan fesztelen voltál vele, mint valami Dobcsinszkijjal.

ANNA ANDREJEVNA Ezt csak bízd rám! Mi, nők tudjuk, hogy kell az ilyenekkel... *(Lányára néz)*

POLGÁRMESTER Veletek már beszélni se lehet. Hű, mi van itt... Még most se tudok felocsúdni... *(Kinyitja az ajtót, kiszól)* Miska! Küldd be Szvisztunovot meg Gyerzsimordát - itt vannak a kapu előtt. *(Rövid szünet után)* Micsoda új szokások, megáll az ember esze! Ilyen rangos, tekintélyes ember, de úgy szemre: senki-semmi... Hát hogy ismerje meg az ember, hogy kicsoda, micsoda? Még ha egyenruhát húzna, nem mondom... de holmi vacak frakkban? Egy kis kukac. Nemrégén még ott a fogadóban hogy komédiázott! Micsoda rébuszokban beszélt! Már azt hittem, ítéletnapig se igazodom el rajta. No de végre beadta a derekát! Úgy megeredt a nyelve, hogy az már sok is. Meglátszik, hogy fiatal.

Tizedik jelenet

Előbbiek, Oszip. Mindnyájan a belépő Oszip elé futnak, ujjukkal integetnek

ANNA ANDREJEVNA Ide, ide, öreg!

POLGÁRMESTER Pszt! Mi az, alszik már?

OSZIP Még nem, csak nyújtózik.

ANNA ANDREJEVNA Mondd csak, hát hogy is hívnak?

OSZIP Oszipnak, kérem alássan.

POLGÁRMESTER *(feleségéhez és leányához)* Elég legyen már! *(Osziphoz)* No, barátom, hát jóltartottak?

OSZIP Jól, köszönöm alássan, nagyon jól.

ANNA ANDREJEVNA Mondd csak, ugye, a gazdádhoz sok gróf meg herceg jár?

OSZIP *(félre)* Hm? Ha eddig jól tartottak, eztán tejbe-vajba fognak fürösztelni. *(Hangosan)* Jár sok gróf, bizony.

MARJA ANTONOVNA Jaj, Oszip lelkem, hogy milyen csinos ember a te gazdád!

ANNA ANDREJEVNA Arra felelj, kedves Oszip, mit szokott...

POLGÁRMESTER Hagyjátok már abba! Összevissza beszéltek, engem is belezavartok. Hogy is állunk hát, öregem?...

ANNA ANDREJEVNA Mi a gazdád rangja?

OSZIP Hát kérem - ami dukál...

POLGÁRMESTER Tessék! Megint ez a gügye faggatózás! Miattatok nem beszélhetek a hivatalos dolgokról. - No, barátom, hát milyen ember is a gazdád? Szigorú? Katonás, házsártos?

OSZIP Hát... olyan - akkurátus. Neki az köll, hogy minden rendben legyen.

POLGÁRMESTER Nekem nagyon tetszik az arcod. Te bizonyára derék ember vagy, barátom... Nos hát...

ANNA ANDREJEVNA Azt mondd meg, otthon egyenruhában jár?

POLGÁRMESTER Fogd már be a szádat! Itt életről-halálról van szó! *(Osziphoz)* Hallod-e, barátom, nagyon tetszel nekem. Bizonyosan szívesen megiszol egy-egy csésze teát útközben. Hűvös még az idő. Tedd el ezt a két rubelt teára.

OSZIP *(elveszi a pénzt)* Köszönöm alássan. Adjon érte az Úristen erőt, egészséget. Szegény ember vagyok, rám fér a segítség.

POLGÁRMESTER Úgy, úgy... Jó szívvel adtam. Most azt mondd meg, barátom...

ANNA ANDREJEVNA Azt mondd meg, milyen szem tetszik a gazdádnek?

MARJA ANTONOVNA Jaj, Oszip lelkem, milyen ennivaló kis orra van a gazdádnek!

POLGÁRMESTER Nem fogod be?... Hagyjátok már szóhoz jutni! *(Osziphoz)* Aztán mondd csak, kedves barátom, mit szeret a gazdád? Mikor így úton van... Mit szeret leginkább?

OSZIP Hát... azt szereti, ha minden megvan, semmi se hibádzik. Leginkább azt szereti, ha szívesen látják, jóltartják.

POLGÁRMESTER Ha jóltartják?

OSZIP Azt bizony. Én csak szegény jobbágyember vagyok, de még arra is vigyáz, hogy nekem jó sorom legyen. Istenuccse! Meg-megkérdi, amikor eljövünk valahonnét: „No, Oszip, jóltartottak?” - „Jól a fenét, méltóságos uram.” „Hű, a mindenit annak a garasos fráternek - azt mondja - juttasd majd eszembe Pétervárot!” De én csak legyintek olyankor. Mer én jámbor ember vagyok, kérem.

POLGÁRMESTER Úgy is kell, úgy is kell!... Az előbb adtam teára: nesze még egy kis perecre is...

OSZIP Minek is köszönjem a méltóságos úr jóságát? *(Elteszi a pénzt)* Ha már nekem tetszik adni: majd inkább megiszom méltóságos uram egészségére!

ANNA ANDREJEVNA Nesze, Oszip, ezt meg az én egészségemre.

MARJA ANTONOVNA Oszip, lelkem, csókolatom a kis gazdádát!

Hlesztakov köhögése hallatszik a szomszéd szobából

POLGÁRMESTER Pszt!

Mind lábujjhegyen, suttogni kezdenek

Az isten akárhová tegyen - mit csaptok ilyen lármát! Takarodjatok a szobátokba! Elegem volt belőletek.

ANNA ANDREJEVNA Gyerünk, Masenyka! Figyelj csak ide: észrevettem valamit a vendégünkön - de ezt már csak négyszemközt mondhatom el...

POLGÁRMESTER Most lesz aztán locsogás-fecsegés! Majd megyek hallgatózni... de hisz jobb ilyenkor bedugni a fülemet. *(Osziphoz)* No, barátoskám...

Tizenegyedik jelenet

Előbbiek, Gyerzsimorda, Szvisztunov

POLGÁRMESTER Csönd! Azt a... Hogy dübögnek a csizmájukkal! Mint a tányértalpú medve! Azt hinné az ember, valami mázsás zsákokat hányanak le. Hol az ördögbe mászkáltatok?

GYERZSIMORDA Parancs vót, hogy...

POLGÁRMESTER Pszt! *(Befogja Gyerzsimorda száját)* Bög, mint egy barom. *(Utánozza)* „Parancs vót!” Mintha hordóból beszélne! *(Osziphoz)* Menj csak, menj, barátom, aztán lásd el a gazdádat. Akármire van szükséged, csak szólj!

Oszip el

Ti meg kiálltok a tornácra, és nem mozdultok onnan egy tapodtat se. Be nem engedtek senki idegent, de kivált kereskedőt nem! Ha csak egy is beteszi a lábát - no, még csak az kéne! Ha valaki kérvénnyel mer jönni, vagy ha csak a képire van írva, hogy panaszkodni jön - úgy kirúgni, hogy a lába se érje a földet! *(Mutatja)* Megértettétek? Pszt! Pszt! *(Lábujjhegyen el, maga előtt terelve a rendőröket)*

NEGYEDIK FELVONÁS

Ugyanaz a szoba a polgármester házában

Nagy óvatosan, lábujjhegyen jön: Ammosz Fjodorovics, Artyemij Filippovics, a postamester, Luka Lukics, Dobcsinszkij és Bobcsinszkij. Mind teljes díszben, egyenruhában. Az egész jelenet letompított hangon játszódik

AMMOSZ FJODOROVICS *(félkörben állítja fel a társaságot)* Az istenért, uraim, álljanak már körbe! Micsoda rend ez? Nem értik, hogy bejáratos az udvarba? Az államtanácsot is megleckéztette... Katonás rendet kérek, feltétlenül katonás rendet! Ön, Pjotr Ivanovics, ezen az oldalon - ön, Pjotr Ivanovics, azon az oldalon!

Mindketten lábujjhegyen előreszaladnak

ARTYEMIJ FILIPPOVICS Ahogy tetszik, Ammosz Fjodorovics... de szerintem feltétlenül kísérletet kell tennünk...

AMMOSZ FJODOROVICS Milyen kísérletet?

ARTYEMIJ FILIPPOVICS Ej, hát tudja azt maga nagyon jól!

AMMOSZ FJODOROVICS Megkenni?

ARTYEMIJ FILIPPOVICS Azt hát, ha másképp nem megy.

AMMOSZ FJODOROVICS Veszélyes dolog, az ördög vigye el! Hátha lármát csap. Ez az állam embere! Meg kell adni a formáját... Mondjuk, mintha városunk nemesurai felajánlanának egy összeget valami emlékműre...

POSTAMESTER Vagy azt mondjuk: „A postával érkezett valami pénz, senki sem tudja, kinek...”

ARTYEMIJ FILIPPOVICS A postával? Csak vigyázzon, nehogy magát küldjék el a postával valahova, isten háta mögé! Kérem szépen: egy jól rendezett országban ezt nem így csinálják. Egyáltalán, mit keresünk itt, ennyien egy rakáson? Egyenként kell bemenni hozzá, és aztán szépen, négy szemközt szót érteni... Ahogy illik: suba alatt. Így szokták ezt a jó társaságban. Ön az első, Ammosz Fjodorovics; nyissa meg a sort!

AMMOSZ FJODOROVICS Csak nyissa maga! A kegyelmes úr a maga kórházában villásreggelizett.

ARTYEMIJ FILIPPOVICS Akkor már sokkal inkább Luka Lukics, mint a helybeli ifjúság nevelője.

LUKA LUKICS Csak én ne, csak én ne! Uraim, engem úgy neveltek, ha csak egy ranggal nagyobb úrral beszélek, még a lélek is elhagy... a nyelvem meg mintha sárba ragadt volna. Mentsenek fel ez alól!

ARTYEMIJ FILIPPOVICS Úgy van, Ammosz Fjodorovics, ez az ön tiszte. Hisz ön olyan ékesszóló, valóságos Cicero.

AMMOSZ FJODOROVICS Ugyan, ugyan, Cicero! Mit ki nem találnak rólam! Azért, mert néha belemelegszen, mikor kopókról meg agarakról van szó...

MIND *(körülfogják)* Nem, nemcsak akkor, nemcsak kutyákról... Hát amikor a Bábel tornyát kezdi el... Ammosz Fjodorovics, csak most ne hagyjon el! Legyen a mi atyánk! Ammosz Fjodorovics!

AMMOSZ FJODOROVICS Az istenért, eresszenek!

Hlesztakov szobájából lépések, köhécseles hallatszik. Mind hanyatt-homlok rohannak az ajtó felé. Egymás hegyén-hátán igyekeznek kifelé, valakit le is tipornak. Letompított kiáltások

BOBCSINSZKIJ HANGJA Juj, Pjotr Ivanovics, Pjotr Ivanovics, a tyúkszemem!

ARTYEMIJ FILIPPOVICS HANGJA Az istenért, ne nyomjanak agyon!

Még néhány tompa „jaj”, s a szoba kiürül.

Második jelenet

Jön Hlesztakov, szeme bedagadt az alvástól

Jól elaludtam! Hogy honnan a fenéből szednek ezek ekkora dunnákat meg vánkosokat? Még meg is izzadtam. Mi lehetett abban a borban tegnap? Még most is zakatol a fejem. Hanem azért meg kell adni, jól el lehet itt tölteni az időt! Tetszik nekem ez a vendégszerető népség: tiszta szívből kedvesek az emberhez, nem haszonlesésből. Az a lány csuda csinos! De az anyja se kutya - ebből még lehet valami. Szó, ami szó: tetszik ez az élet!

Harmadik jelenet

Hlesztakov és Ammosz Fjodorovics

AMMOSZ FJODOROVICS *(belép, megáll és magában mormogja)* Úristen, csak most segíts meg! Reszket a térdem! *(Hangosan, kihúzva magát, és kezét a kardján nyugtatva)* Van szerencsém bemutatkozni, Ljapkin-Tyapkin törvényszéki ülnök, az itteni járás bírója.

HLESZTAKOV Kérem, foglaljon helyet. Egyszóval ön itt a bíró.

AMMOSZ FJODOROVICS 1816-ban választottak meg három évre a nemesség közóhajára, és mindmáig én töltöm be e tiszteletet.

HLESZTAKOV Gondolom, jó dolog egy ilyen bírói állás?

AMMOSZ FJODOROVICS Bíraskodásom háromszor három éves tartama alatt a felügyeleti hatóság jóváhagyásával felterjesztettek a Vlagyimir-rend negyedik fokozatára. *(Félre)* Úgy égeti a kezem ez a pénz, mint a parázs.

HLESZTAKOV A Vlagyimir-rend, az nagyon szép, sokkal szebb, mint az Anna-rend harmadik fokozata.

AMMOSZ FJODOROVICS *(összeszorított öklét egy kicsit előrenyújtja, félre)* Úristen, mi ez? Mintha tükön ülnék!

HLESZTAKOV Mi van a kezében?

AMMOSZ FJODOROVICS *(zavarában leejti a bankókat a padlóra)* Semmi, kérem.

HLESZTAKOV Hogyan semmi! Hisz ez pénz!

AMMOSZ FJODOROVICS *(egész testében remeg)* Dehogyan, kérem! *(Félre)* Vége! Vége! Már a törvény előtt állok, már itt a kocsi, visznek a börtönbe.

HLESZTAKOV *(felemeli)* De igen, ez pénz.

AMMOSZ FJODOROVICS *(sietve)* Végem van, végem van!

HLESZTAKOV Tudja mit... adja nekem kölcsön!

AMMOSZ FJODOROVICS *(sietve)* A legnagyobb örömmel. Hogyne, kérem, hogyne... *(Félre)* Üsd a vasat, míg meleg! Úristen, most segíts meg!

HLESZTAKOV Tudja... az úton minden pénzem elment. Hol erre kellett, hol arra... De természetesen mihelyt hazaérek, azonnal megküldöm.

AMMOSZ FJODOROVICS Ugyan kérem, szót sem érdemel. Rám nézve csak megtisztelő. Amennyiben szerény tehetségem engedi... igyekszem mindenkori... feljebbvalóim iránti... ragaszkodással és buzgalommal rászolgálni... *(Felemelkedik a székről, és vigyázzba áll)* Bocsánat, nem akarom tovább feltartani. Szabad kérdezni, van valami parancsa?

HLESZTAKOV Milyen parancsom?

AMMOSZ FJODOROVICS Úgy értem... nem kegyeskedik-e adni valami utasítást a helybeli járásbírósnak?

HLESZTAKOV De miért? Nekem semmi dolgom a járásbíróssal. Nem. Nincs semmi utasításom. Köszönöm szépen.

AMMOSZ FJODOROVICS *(meghajlik, és kifelé megy. Félre)* Bevettük a várat!

HLESZTAKOV *(miközben a járásbíró kimegy)* Derék ember ez a járásbíró!

Negyedik jelenet

Hlesztakov és a postamester

POSTAMESTER *(be. Kihúzza magát egyenruhájában, keze a kardján)* Legyen szabad bemutatkoznom, Spekin postamester, udvari tanácsos.

HLESZTAKOV Á, isten hozta! Szeretem a jó társaságot. Foglaljon helyet. Ön ugyebár helybeli?

POSTAMESTER Igenis, kérem.

HLESZTAKOV Nekem nagyon tetszik a maguk városkája. Persze, nincs az a nagy forgatag, de hát, istenem, ez nem főváros. Nem igaz - nem főváros?

POSTAMESTER Tökéletesen igaz, kérem.

HLESZTAKOV A bon-ton² mégiscsak a fővárosban járja, nem a vidéki libuskák közt. Így van?

POSTAMESTER Hajszállra így, kérem. *(Félre)* Milyen nyájasan cseveg! Hogy érdekli minden!

HLESZTAKOV Persze, azért kisvárosban is nagyon boldogan lehet élni. Nemde?

POSTAMESTER De, kérem alássan.

HLESZTAKOV Elvégre, mi kell ehhez? Hogy az embert tiszteljék és őszintén szeressék. Igazam van?

POSTAMESTER Tökéletesen.

HLESZTAKOV Na, igazán örülök, hogy egy véleményen van velem. Engem mindenki különcknek tart, de hát olyan vagyok, amilyen vagyok. *(A postamester szemébe néz, és magában beszél)* Ne próbáljak még kölcsön kérni? *(Hangosan)* Képzelve, milyen buta dolog történt velem! Az úton minden pénzem elfogyott. Nem tudna véletlenül háromszáz rubelt kölcsönadni?

POSTAMESTER Ó, kérem, tartom szerencsémnek. Tessék parancsolni! A legnagyobb örömmel!

HLESZTAKOV Nagyon lekötelez. Tudja, ha már utazom, bevallom, semmit se szoktam megtagadni magamtól. Miért is tenném, ugyebár?

POSTAMESTER Ez az, kérem, ez az, kérem. *(Feláll, kihúzza magát, a kardját fogja)* Nem szeretném tovább zavarni... Nincs esetleg valami megjegyzése a postaigazgatásra vonatkozólag?

HLESZTAKOV Nem, nincs semmi.

A postamester meghajlik, és távozik

(Szivarra gyújt) Ez a postamester is nagyon derék ember. Leg-alábbis igen szolgálatkész. Szeretem az ilyen fickókat.

Ötödik jelenet

*Hlesztakov és Luka Lukics, akit valósággal belöknek az ajtón.
Háta mögött hallatszik, elég hangosan: „Mit félsz!?”*

LUKA LUKICS *(kihúzza magát, remegve, a kardját fogva)* Van szerencsém bemutatkozni: Hlopov címzetes tanácsos, tanfelügyelő.

HLESZTAKOV Á, nagyon örvendek, foglaljon helyet. Parancsol egy szivart? *(Megkínálja)*

LUKA LUKICS *(habozva, magában)* Na tessék, erre nem készültem. Most vegyek vagy ne vegyek?

HLESZTAKOV Tessék, parancsoljon. Nagyon jó szivar. Persze, nem olyan, mint Pétervárott. Barátom, én ott olyan szivarokat szívtam - huszonöt rubelba volt száz darab! De az aztán olyan finom volt, hogy az

² Jó modor. *(francia)*

ujjamat is megnyaltam utána. Parancsoljon! Gyűjtson rá.
(*Odaadja neki a gyertyát*)

Luka Lukics megpróbál rágyújtani, és egész testében remeg

A másik végén!

LUKA LUKICS (*ijedtében elejti a szivart, köp egyet, és legyint. Féltre*) Megette a fene, ha egyszer már rám jött a félsz!

HLESZTAKOV Úgy látom, nem dohányos ember. Nekem, bevallom, ez a gyöngém. Úgy vagyok a szivarral, mint a nőekkel: nem tudok nekik ellenállni. És ön? Na? Halljuk, mi az ízlése: szőke, barna?

LUKA LUKICS (*végleg nem tudja, mit mondjon*)

HLESZTAKOV No, csak bátran: szőke vagy barna?

LUKA LUKICS Igazán nem is tudom...

HLESZTAKOV Na, csak ne bújjon ki a válasz alól! Nagyon érdekel az ízlése.

LUKA LUKICS Bátorkodom jelenteni... (*Féltre*) Azt se tudom, mit beszélek.

HLESZTAKOV Á, á, nem akarja megmondani! Biztos valami kis barna csavarta el a fejét? Vallja be! Eltaláltam?

LUKA LUKICS (*hallgat*)

HLESZTAKOV Á, á, elpirult, látja, látja, hát mért nem beszél?

LUKA LUKICS Lámpaláz... nagysá... mélt... izé... (*Féltre*) Megint a nyelvem!

HLESZTAKOV Van valami a szememben, ami zavarba hozza az embereket, főleg a nőket. Eltaláltam?

LUKA LUKICS Telibe, kegyelmes uram!

HLESZTAKOV Képzelve, mi történt velem az úton! Elszámítottam magam a pénzzel. Nem adhatna kölcsön háromszáz rubelt?

LUKA LUKICS (*zsebéhez kap, féltre*) No, még csak az kell, hogy ne legyen nálam! De megvan, megvan! (*Előveszi a bankókat, és remegve átadja*)

HLESZTAKOV Köszönöm szépen.

LUKA LUKICS (*kihúzza magát, a kardját fogva*) Nem szeretnék a terhére lenni...

HLESZTAKOV Minden jót.

LUKA LUKICS (*szinte repül, úgy fut ki. Féltre*) No, hál' istennek. Csak az iskolát meg ne nézze!

Hatodik jelenet

Hlesztakov és Artyemij Filippovics

ARTYEMIJ FILIPPOVICS (*be. Kihúzza magát, s a kardját fogja*) Van szerencsém bemutatkozni. Zemljanyika, udvari tanácsos, a helybeli közjótékonyági intézmények főgondnoka.

HLESZTAKOV Jó napot. Szíveskedjék helyet foglalni.

ARTYEMIJ FILIPPOVICS Engem ért az a szerencse, hogy fogadjam és személyesen kalauzolja önt a gondjaimra bízott közjótékonyági intézményekben.

HLESZTAKOV Igen, igen. Emlékszem, maguk adták azt a remek villásreggelit.

ARTYEMIJ FILIPPOVICS Mindenkor boldogan szolgálom hazámat.

HLESZTAKOV Bevallom, ez a gyengém: imádom a jó konyhát. Mondja kérem... jól látok? Mintha nőtt volna tegnap óta! Hm?

ARTYEMIJ FILIPPOVICS Lehetséges, kérem szépen. *(Kis szünet)* Nyugodt lélekkel mondhatom, hogy sohasem kíméltem magamat, s igyekszem feladatokat a legodaadóbban ellátni. *(Székét közelebb húzza, és halkán beszél)* Bezzeg a postamester... az égvilágon semmit se csinál. Összevissza van nála minden. Visszatartja. Csak tessék utánanézni. És a járásbíró, aki előttem járt itt! Hát az meg egyebet se tesz, csak nyulászik. A hivatalos helyiségekben tartják a kutyáit. És a különféle viselt dolgai! Én igazán nem szívesen teszem szóvá... hiszen rokonom és jó barátom, de ha a haza üdve kívánja - akkor nem ismerek se rokonságot, se barátságot. Itt van kérem, ez a földbirtokos, ez a Dobcsinszkij - talán már méltóztatott megismerni. Kérem, mihelyt ez a Dobcsinszkij kihúzza a lábát otthonról, a bíró már ott van a feleségénél. Bizony isten! Nézze csak meg a gyerekeket, egyik se hasonlít Dobcsinszkijhoz! Egytől egyig, még az a picike lány is, szakasztott a járásbíró!

HLESZTAKOV Ne mondja! Ki hitte volna?

ARTYEMIJ FILIPPOVICS Aztán itt a tanfelügyelő! Nem értem azokat ott fönt, hogyan bízhattak rá ilyen tisztséget: rosszabb ez, mint egy jakobinus! Olyan erkölcstelen elveket csepegtet az ifjúságba, hogy - én nem is találok rá szavakat... Parancsolja, hogy írásban tegyek jelentést?

HLESZTAKOV Ahogy tetszik. Ha akarja, írásban. Nagyon fogok örülni. Üres időmben szeretem a szórakoztató olvasmányokat. Mi is a neve? Mindig kimegy a fejemből.

ARTYEMIJ FILIPPOVICS Zemljanyika.

HLESZTAKOV Persze, persze, Zemljanyika, Zemljanyika. És... mondja csak, gyermekei vannak?

ARTYEMIJ FILIPPOVICS Hogyne, kérem. Öt, kettő már felnőtt.

HLESZTAKOV Ne mondja, már felnőttek?! Na és, hogy is mondjam...

ARTYEMIJ FILIPPOVICS Talán azt méltóztatik akarni kérdezni, hogy mi a nevük?

HLESZTAKOV Igen, igen, mi a nevük?

ARTYEMIJ FILIPPOVICS Nyikolaj, Ivan, Jelizaveta, Marja és Perepetuja.

HLESZTAKOV Hát ez igazán szép.

ARTYEMIJ FILIPPOVICS De nem akarom tovább rabolni excellenciád drága idejét, melyet magas kötelességeinek szentel... *(Meghajlik, és el akar menni)*

HLESZTAKOV *(kikíséri)* Kérem, kérem, csak nyugodtan. Nagyon mulatságos, amit mondott. Legyen szerencsém máskor is. Igazán nagyon érdekelt. *(Megfordul, kinyitja az ajtót és utánakiált)* Bocsánat egy pillanatra... mindig elfelejtem az apai nevét meg a keresztnévét...

ARTYEMIJ FILIPPOVICS Artyemij Filippovics.

HLESZTAKOV Tegyen nekem egy szívességet, Artyemij Filippovics! Furcsa dolog történt velem: az úton minden pénzem elfogyott. Nincs véletlenül négyszáz rubelje kölcsön?

ARTYEMIJ FILIPPOVICS De van.

HLESZTAKOV Na, ez kapóra jön. Nagyon köszönöm.

Hetedik jelenet

Hlesztakov, Bobcsinszkij és Dobcsinszkij

BOBCSINSZKIJ Engedje meg, hogy bemutatkozzam: Pjotr Ivanovics Bobcsinszkij, helybeli lakos.

DOBCSINSZKIJ Pjotr Ivanovics Dobcsinszkij, földbirtokos.

HLESZTAKOV Igen, igen, mind a kettőjükre emlékszem. Ugye, ön volt az, aki elesett. Nos, hogy van az orra?

BOBCSINSZKIJ Hál' istennek, jól. Ne méltóztassék nyugtalankodni, már behegedt, már egész behegedt.

HLESZTAKOV Behegedt? Pompás! Hát ennek igazán örülök... *(Hirtelen fordulattal)* Van pénzük?

DOBCSINSZKIJ Pénzünk? Hogyan pénzünk?

HLESZTAKOV *(hangosan és gyorsan)* Ezer rubel kölcsön.

BOBCSINSZKIJ Ekkora summa! Bizony isten nincs. Pjotr Ivanovics, magánál sincs?

DOBCSINSZKIJ Nincs kérem... ha szabad megjegyeznem: én minden pénzemet a Közjóléti Takarékbán tartom.

HLESZTAKOV No jó, ha nincs ezer, lesz száz!

BOBCSINSZKIJ *(zsebében kotorász)* Nincs magánál száz rubel, Pjotr Ivanovics? Nálam összevissza negyven van, bankóban.

DOBCSINSZKIJ *(pénztárcáját nézi)* Huszonöt rubelem van összesen.

BOBCSINSZKIJ Nézze csak meg alaposabban. Tudom, hogy a jobb zsebén van egy lyuk, talán belecsúszhatott a bélésbe!

DOBCSINSZKIJ Nincs, komolyan mondom, még a bélésben sincs.

HLESZTAKOV Na, nem baj. Ha már így állunk, egye fene - elég lesz hatvanöt rubel is. *(Elveszi a pénzt)*

DOBCSINSZKIJ Kegyeskedik megengedni, hogy szíves pártfogását kérem egy igen kényes ügyben.

HLESZTAKOV És mi volna az?

DOBCSINSZKIJ Igen-igen kényes ügy, kérem szépen, tudniillik a nagyobbik fiam valamivel még a házasságom előtt jött a világra.

HLESZTAKOV Igen?!

DOBCSINSZKIJ Azazhogy tulajdonképpen egyre megy, mert éppen úgy lett meg ez a gyerek is, mintha csak házasok lettünk volna, kérem... És hát utóbb házassággal meg is szenteltük a dolgot. Mármost én azt szeretném, tetszik tudni, hogy ha már így van, hadd legyen egészen az én fiam. Úgy értem, a törvényes fiam, hogy hívják őt is úgy, mint engemet: Dobcsinszkijnak.

HLESZTAKOV Rendben van. Hívják Dobcsinszkijnak. Semmi akadály.

DOBCSINSZKIJ Nem is zavartam volna vele kegyelmes uramat, de hát sajnálom a gyereket, mert igen tehetséges. A legszebb reményekre jogosít, kérem, egy csomó verset tud könyv nélkül, csak úgy fújja... ha meg kés kerül a kezébe, mindjárt faragni kezd. Egész kis kocsikat fabrikál, de olyan takarosakat, valóságos ezermester. Pjotr Ivanovics is megmondhatja...

BOBCSINSZKIJ Szép talentuma van a gyerekeknek...

HLESZTAKOV Helyes, helyes. Majd elintézzük a dolgot, beszélni fogok a... Szóval, majd elintézzük. Remélem, menni fog. Hogyne, hogyne. *(Bobcsinszkijhoz fordul)* És ön? Önnek nincs valami mondani-valója?

BOBCSINSZKIJ De volna, kérem szépen... egy igen alázatos kérésem volna.

HLESZTAKOV Éspedig?

BOBCSINSZKIJ Alázatosan kérem, ha Pétervárra tetszik menni, méltóztassék megmondani ott a nagyméltóságoknak, szenátoroknak, admirálisoknak, hogy kegyelmes uram vagy fenséges uram... ebben és ebben a városban él egy bizonyos Pjotr Ivanovics Bobcsinszkij. Csak ennyit: él egy bizonyos Pjotr Ivanovics Bobcsinszkij.

HLESZTAKOV Kérem, szívesen.

BOBCSINSZKIJ És ha egyszer be tetszik jutni a cár őfelségéhez, tessék megmondani a cárnak: „Felséges uram, ebben és ebben a városban él egy bizonyos Pjotr Ivanovics Bobcsinszkij.”

HLESZTAKOV Kérem, szívesen.

BOBCSINSZKIJ Ne tessék haragudni, hogy annyit fárasztottam.

DOBCSINSZKIJ Rám se tessék haragudni, hogy annyit fárasztottam.

HLESZTAKOV Ugyan, kérem, nagyon örültem. *(Kikíséri őket)*

Nyolcadik jelenet

Hlesztakov egyedül

- HLESZTAKOV Mennyi itt a hivatalnok! Úgy látom, ezek valami nagykutyának néznek. Persze, tegnap igen adtam a bankot. Micsoda hólyagok! No hát, ezt meg kell írnom Trjapicskinnak Pétervárra. Olyan tárcát kanyarít belőle, hogy no! Csak adja meg nekik jól! Hé, Oszip! Keríts tintát, papírost.
- OSZIP *(bekukkant az ajtón)* Mingyá!
- HLESZTAKOV Akit egyszer ez a Trjapicskin tollára vesz, jaj annak! Egy jó csatanóért eladná a tulajdon apját is. No, meg a pénzt se veti meg! Hanem meg kell adni: derék fiúk ezek a jámbor hivatalnokok. Szép, hogy így kihúztak a csávából. Nézzük csak, mennyim is van. Háromszáz a bírótól, háromszáz a postamestertől, ez hatszáz... hétszáz... nyolcszáz... Micsoda zsíros bankók! Nyolcszáz... kilencszáz... Á, hisz ez több mint ezer! No, te bakatiszt, most kerülj a kezem közé! Majd meglátjuk, ki mit tud.

Kilencedik jelenet

Hlesztakov és Oszip. Oszip be, tintát, tollat hoz

- HLESZTAKOV No, te számár, látod, hogy ajnároz itt mindenki! *(Írni kezd)*
- OSZIP Látom, hál' istennek. De mondanék valamit, Ivan Alekszandro-
vics.
- HLESZTAKOV Ki veled!
- OSZIP Szedjük a sátorfánkat! Én mondom, ideje.
- HLESZTAKOV Butaság! Ugyan, miért?
- OSZIP Csak. Ördög vigye az egész bandát. Két napig fürödtünk tejbe-
vajba - elég vót. Mi keresnivalónk van ezek közt? Pökjünk
rájuk. Még majd ide talál jönni valaki más... Ne adj' isten, úrfi.
Vannak itt jó lovak. Oldjunk kereket, míg lehet!
- HLESZTAKOV *(ír)* Ugyan! Nagyon jól érzem magam. Majd holnap.
- OSZIP Mit holnap? Siessünk, az isten szerelmére, Ivan Alekszandro-
vics! Süvegelik, megtisztelik, látom, mégis azt mondom, gye-
rünk innét minél előbb! Látom én, hogy valakivel összetévesz-
tették. Apjaura is dühösködik majd, ha sokat késünk. Annyit
mondok: szedjük a sátorfánkat! Kapunk jó lovakat.
- HLESZTAKOV *(ír)* Jól van, no! Elviszed ezt a levelet a postára. Aztán, nem
bánom - vidd a menetlevelemet is. De aztán jó lovakat adjanak.
A kocsisoknak mondd meg, hogy kapnak fejenként egy rubelt,
de úgy hajtsanak, mint egy gyorsfutárral! S énekeljenek, ahogy a
torkukon kifér. *(Tovább ír)* Ez a Trjapicskin meg fog szakadni a
röhögéstől.

- OSZIP Úrfi, elküldöm én ezt az itteni szolgálával, én meg addig csomagolok, hogy addig se veszítsünk időt.
- HLESZTAKOV *(ír)* Jól van, csak hozz gyertyát!
- OSZIP *(kimegy és a színpalak mögött beszél)* Hé, egykomám! Egy levelet viszel a postára! De mondd meg a postamesternek, hogy nem fizetünk. Aztán mondd, hogy küldjék nekünk a legjobb trojkát - a futárkocsit! Azért se fizetünk. Mondd, hogy hivatalos út. Csak hamar, hamar, mert megharagszik az úr... Várj! Még nincs meg a levél.
- HLESZTAKOV *(tovább ír)* Hol is lakik most ez a Trjapicskin, a Gorohovaján vagy a Posta utcában? Ez is folyton odább költözik, ahelyett, hogy fizetne. Találomra a Posta utcába címezem... *(Összehajtja, megcímezi)*
- Oszip gyertyát hoz. Hlesztakov lepecsételi a levelet. Ezalatt Gyerzsimorda hangja hallatszik:*
- „Mit lábatlankodsz itt, te tuskó! Nem megmondtam, mi a parancs? Senkit be nem eresztenei!”
- (Hlesztakov átadja a levelet Oszipnak)* No, vidd hamar.
- KERESKEDŐK HANGJA Eresszen már be, az isten szerelmére, ne tegyen már ilyet velünk. Nagy dologban járunk!
- GYERZSIMORDA HANGJA Takarodjatok! El innen! Mondtam, hogy nem fogad senkit! Csönd legyen! Alszik!
- HLESZTAKOV Mi az ott, Oszip? Nézd meg, mi az a lárma!
- OSZIP *(kinéz az ablakon)* Valami botosok. Be akarnak jönni. De a rendőr nem engedi. Kérvényekkel hadonásznak. Az úrfihoz akarnak mindenáron.
- HLESZTAKOV *(az ablakhoz lép)* No, mi az, jó emberek?
- KERESKEDŐK HANGJA Nagy jó uram, könyörülj meg rajtunk! Kegyelmes uram, hallgass meg minket!
- HLESZTAKOV Engedjétek be őket! Engedjétek! Hadd jöjjenek! *(Osziphoz)* Szólj a rendőröknek, hogy eresszék be őket!
- Oszip el*
- (Az ablakon át beszedi a kérvényeket. Egyiket kibontja és olvassa)* „Abdulin kereskedő alázatos kérelme a méltóságos főfinánc úrhoz...” Mit össze nem firkál! „Főfinánc” - hát az mi fán terem?

Tizedik jelenet

Hlesztakov, kereskedők egy székérderékra való itallal, cukorsüvegekkel

- HLESZTAKOV Na, mi az, barátaim?
- KERESKEDŐK Alázattal folyamodunk a kegyelmedhez, nagy jó uram!

HLESZTAKOV Mit akartok?

KERESKEDŐK Könyörülj mirajtunk, uram. Nagy a mi nyomorúságunk.

HLESZTAKOV Ki nyomorgat benneteket?

EGY KERESKEDŐ A polgármester! Ilyen polgármester se volt még, mióta a világ világ! Úgy sanyargat, hogy azt már el se lehet mondani. Annyit nyúz az örökös bekvártélyozással, hogy inkább kötnénk föl magunkat valamennyien. Nem is vesz ez bennünket emberszámba. Csak elkapja a szakállunkat: „No, te kutya tatár!” Biz’ isten, így! Még ha nem tisztelnék meg annak rendje-módja szerint, érteném. De hiszen tudjuk, mi dukál neki! Ruha kell a feleségének? Megadjuk. A lányának? Megadjuk. De neki az se elég. Becsörtet a bazárba, s ami csak keze ügyébe akad - már viszi is. Meglát egy vég posztót: „Ej, de finom posztócska ez, barátom. Küldd csak el hozzánk.” Mit van mit tenni, elküldjük. Kis híján ötven rőf az a vég posztó.

HLESZTAKOV Ne beszélj! Ilyen gazembert!

KERESKEDŐ Bizony isten! Ilyen kutya polgármesterre még az öregek se emlékeznek. Ha csak meglátjuk már dugunk előle mindent. Még ha csak finom holmi kéne neki - de kapkod ez még a szemét után is. Van nekem olyan aszalt szilvám - hét éve ott hever a hordóban - a kisininom kipökné: ez meg marokszám tömi a zsebibe. Hát még a neve napján, Szent Antalkor mi mindennel nem traktáljuk! Pedig van neki már, amit csak szemé-szája kívánhat. De ő telhetetlen: azt mondja, hogy ő Szent Onofrij napját is megüli, merthogy az a védőszentje. Mit csináljunk? Tömjük Szent Onofrijkor is.

HLESZTAKOV Hisz ez közönséges haramia!

KERESKEDŐ Az hát! Az hát! De próbálnánk csak ellenkezni: másnap egy egész regimentet kvártélyozna be hozzánk. És ha csak megnyikkan a szegény boltos, már zárhatja be az ajtókat, aszondja: „Nem foglak megcsapatni, vagy kőpadra vonatni, barátocskám, azt tiltja a törvény, de megeszel egy csomó sós heringet!”

HLESZTAKOV A gazember! Szibériába vele!

KERESKEDŐ Küldje csak kegyelmed, ahová tetszik, de minél messzebb innen! Atyuskánk, ne vesd meg ezt a csekélységet, ami tőlünk telik. Ehol ni, alázattal megtiszteljük kegyelmedet egy kis cukorral, borral.

HLESZTAKOV Nem, erről szó sem lehet! Ajándékot nem fogadok el. De ha például felajánlanátok kölcsön háromszáz rubelt, az egész más. Kölcsönt, azt elfogadhatok.

KERESKEDŐK Tessék, atyuskám, tessék! *(Előveszik a pénzüket)* De miért háromszázat, ehol e ötszáz, csak segíts rajtunk!

HLESZTAKOV Jól van, nem bánom, kölcsön! Kölcsönt szó nélkül elfogadok.

KERESKEDŐK *(Egy ezüsttálcan átadják a pénzt)* Vedd el akkor már a tálcat is, kegyelmes uram.

HLESZTAKOV Jól van, maradhat a tálca is!

KERESKEDŐK *(Meghajolva)* Fogadd el hát a cukrot is egyúttal.

HLESZTAKOV Nem, nem ajándékról szó sem lehet.

OSZIP De, kegyelmes uram, miért ne fogadná el? Tessék csak elvenni. Az úton mindennek hasznát vesszük. Ide azt a cukorsüveget! Ide azt a zacskót! Ide az egészet! Nem vész itt semmi kárba. Hát az mi? Zsineg? Ide a zsineget is. Jó lesz az úton. Hátha eltörik a kocsi, vagy valami más, meg lehet kötözni.

KERESKEDŐK Fogadja el, kegyelmes úr! Ha maga nem segít rajtunk, végünk van. Akár felköthetjük magunkat.

HLESZTAKOV Rendben van. Rendben van. Minden tőlem telhetőt el fogok követni.

A kereskedők mennek el. Női hang hallatszik:

„Nem addig van az, igenis panaszt teszek a kegyelmes úrnak! Ne lökdöss, hallod-e?!”

Hát ez ki? *(Odamegy az ablakhoz)* No, mi az, jóasszony?

(Két nő hangja) Irgalmazz, kegyelmezz, atyuskánk, hallgass meg minket, nagy jó urunk!

HLESZTAKOV *(kiszól az ablakon)* Eresszétek be őket!

Tizenegyedik jelenet

Hlesztakov, a lakatosné és az altisztné

LAKATOSNÉ *(földig hajol)* Könyörüljön rajtam!

ALTISZTNÉ Könyörüljön rajtam!

HLESZTAKOV Kik vagytok?

ALTISZTNÉ Én Ivanov altiszt felesége vagyok.

LAKATOSNÉ Fevronya Petrovna Posljopkina, a lakatos felesége, helybeli lakos. Drága édesapánk...

HLESZTAKOV Várjunk! Először ő! Mi kell, jóasszony?

LAKATOSNÉ Könyörgök, a polgármesterre van panaszom. Hogy az Isten nyuvasztaná meg az egész fajtáját! Hogy gebedne meg fiastul, lányostul, asszonyostul, ipastul, napastul az istentelen!

HLESZTAKOV Aztán miért?

LAKATOSNÉ Megnyiratta az uramat, mint a birkát, s elvitette katonának. Pedig nem is rajtunk volt a sor. Ó, az istentelen! Még a törvénybe is benne van, hogy házasembert nem szabad befogni.

HLESZTAKOV Hát hogy tehetett ilyet?

LAKATOSNÉ

Már akárhogy is, de megtette a pogány! Verje meg az Isten. A másvilágon is, meg ezen is! Hogy a rosseb esnék bele, meg az egész pereputtyába! Fulladjon meg, folyjon ki a szeme, még annak a beste apjának is, ha él! Ó, az istentelen! A szabó fiát kellett vóna elvitetni, az még részeges is! De a szülei drága ajándékokkal lekenyerezték. Erre aztán a Pantyelejeva kereskedőné fiát akarta befogni. De volt ám esze Pantyelejevának - három vég vásznat küldött az asszonynak! Jön erre hozzám: „Minek neked az urad - azt mondja -, úgyse veszed semmi hasznát.” Azt én tudom, hogy veszem-e hasznát, vagy se, az az én dógom! Ó, az istentelen! „Tolvaj a te urad - azt mondja -, ha eddig nem lopott, majd lop eztán, s jövőre úgyis befogják regrutának.” Hogy bírom én ki az uram nélkül?! Ó, az istentelen! Mit akarnak egy gyenge asszonytul?! Ó, a pogány bitangja! Hogy az a magasságos Úristen ne könyörüljön rajta, de még a fajtáján se, ipán se, napán se!

HLESZTAKOV

Jó, jó, elég lesz! Hát te? *(Kitessékeli az asszonyt)*

LAKATOSNÉ

(elmenőben) Légy kegyelmes, édesapánk, ne felejtkezz el rólunk.

ALTISZTNÉ

A polgármester miatt jöttem...

HLESZTAKOV

Mi bajod vele? Csak röviden.

ALTISZTNÉ

Megcsapatott, nagy jó uram.

HLESZTAKOV

Hogyhogy?

ALTISZTNÉ

Tévedésből, édesapánk, mert az úgy volt, hogy az asszonyok egymásnak estek a piacon, de a rendőrök nem jöttek idejében. Így aztán engem vittek be. Úgy elverték: két napig ülni se tudtam.

HLESZTAKOV

Hogy segítsünk ezen most már?

ALTISZTNÉ

Ezen most már sehogy. De szabjál ki rá büntetéspénzt a tévedésért! Mér szalasszam el a szerencsém? Nagyon jólesnék most az a kis pénz!

HLESZTAKOV

Jó, jó, csak eredj haza, mindjárt intézkedem.

Az ablakon hadonászó kezek látszanak, kérvényekkel

Ki van még kint? *(Odamegy az ablakhoz)* Nincs tovább. Nincs tovább! *(Eljön az ablaktól)* Elegem volt belőlük. Vigye el az ördög! Ne engedj be senkit, Oszip!

OSZIP

(kikiabál az ablakon) Takarodjatok innét! Nincs több időnk! Majd holnap!

Az ajtó kinyílik, s látható lesz egy borostás képű, feldagadt szájú alak, kötéssel a fején, felhajtott gallérú, durva köpenyben. Mögötte több hasonló figura tűnik fel

El innen, kifelé! Mit mászol ide?! *(Hasba löki az elsőt, vele együtt kinyomakodik az előszobába, és becsapja maga után az ajtót)*

Tizenkettedik jelenet

Hlesztakov és Marja Antonovna

MARJA ANTONOVNA (be) Ó!

HLESZTAKOV Mitől ijedt meg úgy, kisasszony?

MARJA ANTONOVNA Ó, nem is ijedtem meg.

HLESZTAKOV (pózol) Pardon, rám nézve csak hízelgő, ha olyan embernek tart, aki... De szabad kérdezni, hova készült?

MARJA ANTONOVNA Ó, igazán sehova.

HLESZTAKOV Hogy lehet az, hogy sehova?

MARJA ANTONOVNA Azt hittem, itt van a mamuska.

HLESZTAKOV Én mégis azt szeretném tudni, hova készült, amikor sehova se készült.

MARJA ANTONOVNA Biztosan megzavartam. Fontos dolga lehet.

HLESZTAKOV (kelletlenül) Mi más lehetne fontos nekem, ha a kegyed szemébe nézhetek? Kegyed semmiképp sem zavarhat engem, ellenkezőleg, csak gyönyörűséget szerezhetsz.

MARJA ANTONOVNA Így kurizálnak a fővárosban...

HLESZTAKOV Csak az ilyen bájos hölgyeknek, mint a kisasszony. Remélhetem, hogy kegyeskedik elfogadni, ha felajánlom ezt a széket? Ó, kegyed alá nem is szék illenék, hanem trónus.

MARJA ANTONOVNA Igazán nem is tudom... Nekem mennem kell... (Leül)

HLESZTAKOV Milyen gyönyörű ez a kis kendő.

MARJA ANTONOVNA Csak csúfolódjon! Mulatni akar szegény vidékieken.

HLESZTAKOV Mit nem adnék, ha a kegyed kendője lehetnék... Ha átölelhetném azt a lilium nyakat.

MARJA ANTONOVNA Nem értem, miről beszél. Még hogy kendő?... Milyen szép idő van máma.

HLESZTAKOV A kegyed kis szája szebb nekem a legszebb tavaszról.

MARJA ANTONOVNA Maga nagyon érti a módját... nem írna inkább valami verset az emlékkönyvembe? Bizonyosan sok verset tud.

HLESZTAKOV Bármit, ha kegyed kéri! Milyen verset parancsol?

MARJA ANTONOVNA Akármilyent. Csak szép legyen, meg új legyen.

HLESZTAKOV Tudok egy csomó verset... egy egész rakást.

MARJA ANTONOVNA No, mondja: melyiket választja nekem?

HLESZTAKOV Miért mondjam? Anélkül is tudom.

MARJA ANTONOVNA Jaj, én úgy szeretem a verseket!

HLESZTAKOV Töménytelen verset tudok. Mondjuk például ezt:

*Bú, baj között az ember védtelen,
De lelke, mint a tenger, végtelen.*

És még egy csomó hasonlót... Most nem jut mind eszembe... De nem is fontos. Vers helyett felajánlom kegyednek szerelmemet, e szép szemek tüzetől égő szerelmemet... *(Közelebb húzza székét)*

- MARJA ANTONOVNA Szerelem... ó, istenem... Én nem tudom, mi az... és soha nem is tudtam, mi a szerelem... *(Elhúzza a székét)*
- HLESZTAKOV *(közelebb húzódik)* Miért húzza el a székét? Mennyivel kellemesebb közel ülni.
- MARJA ANTONOVNA *(elhúzódik)* De miért olyan közel? Messziről is lehet.
- HLESZTAKOV *(közelebb húzódik)* De miért olyan messziről? Közelről sokkal jobban lehet.
- MARJA ANTONOVNA *(elhúzódik)* Miért?
- HLESZTAKOV *(közelebb húzódik)* Kegyed csak képzeled, hogy közel vagyunk egymáshoz. Gondolja azt, hogy messze vagyunk. Milyen boldog volnék, ha karjaimba zárhatnám, kisasszony!
- MARJA ANTONOVNA *(kinéz az ablakon)* Nézze csak, mi szállt fel ott! Csóka, vagy valami más madár?
- HLESZTAKOV *(megcsókolja a vállát, és kinéz az ablakon)* Csóka.
- MARJA ANTONOVNA *(felháborodva felkel)* Ez mégiscsak sok! Micsoda vakmerőség!
- HLESZTAKOV *(visszatartja)* Bocsásson meg, kisasszony! A szerelem vitt rá... Csakis a szerelem...
- MARJA ANTONOVNA Maga engem afféle vidéki libának tart. *(Erőnek erejével el akar menni)*
- HLESZTAKOV *(visszatartja)* A szerelem, igazán a szerelem... Hiszen csak tréfáltam, ne haragudjon, Marja Antonovna! Kész vagyok térdén állva esedezni... *(Térdre esik)* Bocsásson meg, bocsásson meg! Nézze, térdén állva kérem!

Tizenharmadik jelenet

Előbbiek, Anna Andrejevna

- ANNA ANDREJEVNA *(Meglátja Hlesztakovot térdén állva)* Jaj, mit látok!
- HLESZTAKOV *(feláll)* Az ördögbe!
- ANNA ANDREJEVNA *(leányához)* Mi ez, kisasszony? Micsoda viselkedés ez?
- MARJA ANTONOVNA De mamuska...
- ANNA ANDREJEVNA Takarodj innen! Hallod? Takarodj! Ne merj a szemem elé kerülni!

Marja Antonovna sírva el

Bocsásson meg kérem, olyan nagy volt a meglepetés...

HLESZTAKOV *(félre)* Ez se csúnya... egész takaros asszony... *(Térdre esik)* Asszonyom, nem látja, hogy elsorvadok a szerelemtől?

ANNA ANDREJEVNA Hogy?... Ön... Ön térdel?... no de álljon fel, álljon fel. A padló is piszkos...

HLESZTAKOV Nem, asszonyom, én itt térdelek, amíg meg nem tudom, mi a sorsom: élet vagy halál?

ANNA ANDREJEVNA Bocsásson meg, nem egészen értem. Ha nem tévedek, a leányom kezét kéri.

HLESZTAKOV Nem, asszonyom! Önbe vagyok szerelmes. Egy hajszálon függ az életem. Ha nem koronázza meg állhatatos szerelmemet, akkor én nem vagyok méltó e földi létre, szívem legforróbb szerelmével könyörögve kérem... a kezét...

ANNA ANDREJEVNA De kérem... én... úgyszólván... férjes asszony vagyok.

HLESZTAKOV Hát aztán! A szerelem nem ismer különbséget. Már Karamzin megmondta: „Mi a törvény? Papiros!” Majd elvonulunk egy árnyas ligetbe... egy csevegő patakhoz... A kezét? Könyörgök, a kezét!

Tizennegyedik jelenet

Előbbiektől, Marja Antonovna

MARJA ANTONOVNA *(hirtelen beszalad)* Mamuskám, apuka azt üzeni... *(Meglátja Hlesztakovot térdén állva, felsikolt)* Jaj, mit látok!

ANNA ANDREJEVNA No, mi az? Mit akarsz már megint? Micsoda hebehurgyaság! Mint egy hóbörödött macska! No, mit tátod úgy a szád, mi lelt? Úgy viselkedsz, mint egy hároméves gyerek. El se hinné az ember, hogy tizennyolc éves vagy! Mikor nő már be a fejed lágya? Mikor tanulod már meg, hogy kell viselkednie egy tisztességes, jól nevelt úrilánynak.

MARJA ANTONOVNA *(elpityeredve)* De igazán, mamuska, én nem tudtam...

ANNA ANDREJEVNA Mert mindig bolondságokon jár az eszed! Kell neked a Ljapkin-Tyapkin lányait majmolni! Mit bámulod őket folyton? Nincs mit bámulni rajtuk. Vannak előtted jobb példák, azokra figyelj. Itt van az anyád! Ezt a példát kövesd.

HLESZTAKOV *(megragadja Marja kezét)* Anna Andrejevna, ne állja útját boldogságunknak! Adja áldását örök szerelmünkre!

ANNA ANDREJEVNA *(ámulva)* Hogy?... Hát maga öbele?!

HLESZTAKOV Döntsön, élet vagy halál!

ANNA ANDREJEVNA Na, látod, te buta liba! Kedves vendégünk kegyeskedik térdre ereszkedni egy ilyen kis vakarcs miatt... te meg úgy rohansz be, mint a bolond! Megérdemelnéd, hogy büntetésül megtagadjam az anyai áldást. Nem vagy méltó erre a szerencsére.

MARJA ANTONOVNA Mamuska, ígérem, hogy soha többet, soha többet... .

Tizenötödik jelenet

Előbbiek és a polgármester

POLGÁRMESTER *(lélekszakadva jön)* Kegyelmes uram! Ne tegyen tönkre! Könyörüljön rajtam!

HLESZTAKOV Mi lelte magát?

POLGÁRMESTER Ezek a kereskedők... csak sápítoznak itt a kegyelmes uram fülébe... Becsületszavamra, fele se igaz! Ők a tolvajok, ők csalják a népet. Az altisztné is hazudott, dehogy vesszőztettem én meg. Ő vesszőzte meg magát.

HLESZTAKOV Forduljon föl, bánom is én az altisztnét.

POLGÁRMESTER Ne higgyen nekik! Ne higgyen nekik! Szemenszedett hazugság minden szavuk! Egy csecsemő nem hinne ezeknek. Hazug mind egy szálíg - akárki megmondja a városban. Bátorodom kijelenteni, kérem: olyan zshiványbanda, mint ezek, még nem volt a föld hátán.

ANNA ANDREJEVNA Tudod milyen tisztesség érte a házunkat? Ivan Alekszandrovics megkérte a leányunk kezét.

POLGÁRMESTER Mi? Mi az?... Lelkem, te meghibbantál. Ne méltóztassék haragudni, kegyelmes uram, a feleségem egy kicsit olyan süsü. Szegény anyjától örökölte.

HLESZTAKOV Pedig úgy van, ahogy mondta: Megkértem a lánya kezét. Szeretem.

POLGÁRMESTER Kegyelmes uram, én nem hiszek a fülemnek.

ANNA ANDREJEVNA De mikor ő mondja.

HLESZTAKOV A legkomolyabban mondom. Úgy szeretem, majd megőrülök érte.

POLGÁRMESTER Nem, nem hihetem... nem vagyok méltó ilyen tisztességre.

HLESZTAKOV Ha nem adja nekem Marja Antonovnat... én nem tudom, mit teszek... én mindenre képes vagyok...

POLGÁRMESTER Kegyelmes uram! Tréfálni méltóztatik...

ANNA ANDREJEVNA Micsoda tuskó! Hányszor mondjuk már?

POLGÁRMESTER Nem merem elhinni.

HLESZTAKOV Adja nekem! Adja nekem! Egy kétségbeesett ember kéri... Egy mindenre elszánt ember... Ha föbe lövöm magam, önt törvény elé állítják!

POLGÁRMESTER Szent isten! Testem-lelkem ártatlan az egész dologban... Ne méltóztassék rám haragudni! Kegyeskedjék úgy tenni, ahogy méltóságodnak tetszik... Bocsánat, olyan a fejem, már azt se tudom... Én még soha életemben nem voltam ilyen hülye.

ANNA ANDREJEVNA Legalább áldd meg őket!

Hlesztakov odalép Marjával együtt

POLGÁRMESTER Az Isten áldjon meg benneteket - én ártatlan vagyok. *(Hlesztakov megcsókolja Marját, s az visszaadja a csókot. A polgármester csak nézi őket)* Mi az ördög! Hát csakugyan! *(Megtörli a szemét)* Csókolóznak! Istenuccse, csókolóznak! Csakugyan a vőlegénye! *(Kiabál, ugrál örömeiben)* Hej, Anton, Anton! Hej, polgármester uram! Micsoda fordulat!

Tizenhatodik jelenet

Előbbiek és Oszip

OSZIP Itt a kocsi.

HLESZTAKOV Jól van, mindjárt.

POLGÁRMESTER Hogyhogy? El akar utazni?

HLESZTAKOV Muszáj.

POLGÁRMESTER De hiszen... Mintha az előbb esküvőre méltóztatott volna célozni...

HLESZTAKOV Hogyne, de... egy ugrás az egész. Egy napra megyek, ide a nagybátyámhoz. Nagyon öreg már és nagyon gazdag. Holnap újra itt vagyok.

POLGÁRMESTER Hát akkor nem is merem tartóztatni. És remélem, hogy mihamar szerencsésen visszatér.

HLESZTAKOV Hogyne, hogyne, egy ugrás az egész. *(Marjához)* Isten veled, szívem! Igazán... ki sem mondhatom... én nem találok szavakat... Isten veled, egyetlenem! *(Megcsókolja a kezét)*

POLGÁRMESTER Nincs valamire szüksége az úton? Úgy rémlik, fogytán volt a pénze...

HLESZTAKOV Nem, nem, köszönöm. *(Kis gondolkodás után)* Különben... nem bánom...

POLGÁRMESTER Mennyit parancsol?

HLESZTAKOV A múltkor kaptam kétszázat, illetve négyszázat - nem akarok visszaélni szórakozottságával... Adjon megint annyit, legyen kerek nyolcszáz.

POLGÁRMESTER Mátis! (*Előveszi a tárcáját*) Ráadásul éppen csupa új bankó!

HLESZTAKOV Ahá! (*Elveszi és megnézi a bankókat*) Ez igen! Azt mondják: új bankó - új szerencse.

POLGÁRMESTER Úgy is van, kegyelmes uram.

HLESZTAKOV Isten áldja meg, Anton Antonovics. Nagyon, nagyon köszönöm a szíves vendéglátást. Őszintén megvallom: sehol még ilyen melegen nem fogadtak. Isten áldja, Anna Andrejevna! Isten veled, egyetlen Masenykám! (*Mennek el: Hlesztakov a színpalak mögött*) Isten veled, angyalom, Masenykám!

POLGÁRMESTER Hogyhogy postakocsin utazik?

HLESZTAKOV Már így szoktam meg. Hintón megfájdul a fejem.

POLGÁRMESTER Jó lesz ez így? Ne kerítsünk valamit az ülésre? Legalább egy szőnyeget! Parancsolja, hogy hozassak?

HLESZTAKOV Dehogy, dehogy... vagy különben - nem bánom, hozzák azt a szőnyeget.

POLGÁRMESTER Hé, Avdotya! Siess a kamrába, hozd a legjobb szőnyeget! Azt a kéket, a perzsát - gyorsan, gyorsan!

KOCSIS Gyí!

POLGÁRMESTER Mikor látjuk méltóságodat?

HLESZTAKOV Holnap vagy holnapután.

OSZIP Ez aztán szőnyeg! Ide vele! Ide terítsd. No, még egy marok szénát!

KOCSIS Gyí, te!

OSZIP Emerre a felére is! Ide ni! Még, még! No, jól van! Ez már igen! (*Megveregeti kezével a szőnyeget*) Most tessék leülni!

HLESZTAKOV Isten áldja, Anton Antonovics!

POLGÁRMESTER Isten áldja, kegyelmes uram!

A NŐK Isten áldja, Ivan Alekszandroovics!

HLESZTAKOV Mamuska! Isten áldja!

KOCSIS Gyí, te táltos!

A csengettyűk megcsendülnek, a függöny legördül

ÖTÖDIK FELVONÁS

Az előbbi szoba

Első jelenet

Polgármester, Anna Andrejevna és Marja Antonovna

- POLGÁRMESTER No, Anna Andrejevna, mit szólna ehhez? Gondoltad volna valaha? A kutyafáját - ez igen! Na, valld be őszintén: meg se álmodtad, hogy ilyen vacak kis polgármesternéből máról holnapra... hű, a kutyafáját!... Fene előkelő atyafiságod lesz!
- ANNA ANDREJEVNA Tudtam én előre. Már régen tudtam. Csak te vagy úgy hasra esve, mert sose forogtál úriemberek közt.
- POLGÁRMESTER De mamuskám, én is úriember vagyok. Azért ez mégis más. Gondold csak meg, Anna Andrejevna. Nagykutyák lettünk! Felvitte Isten a dolgunkat! De most el is látom a baját azoknak a nyavalyásoknak: majd adok én nekik kérvényezgetni, panaszra menni! Hé, ki van kint?!

Belép egy rendőr

Á, Ivan Karpovics... Rendeld ide a boltosokat, mind egy szálig. Majd adok én a disznóknak! Kellett nekik óbégatni! No, várjatok, júdásfajzat! Várjatok, galambocskáim! Nem ismertetek eddig: *most* tudjátok meg, ki vagyok! Írj össze mindenkit, aki panaszra ment! De kivált azokat a tintanyalókat, akik lekörmölték a kérvényeket! Aztán add tudtára mindenkinek, milyen szerencsével áldotta meg Isten a polgármester házáat. Férjhez megy a lánya, mégpedig nem akárkihez! Olyan hatalmassághoz, amilyen még nem volt! Minden az ő markában van, minden, minden! Hirdettesd ki, hogy mindenki tudja! Húzasd meg a harangokat! Azt a kutyafáját! Ha már ünnep, legyen ünnep!

Rendőr el

- No, mamuskám, hát hol fogunk lakni? Itt vagy Szent Petikén?
- ANNA ANDREJEVNA Persze hogy Szentpétervárott! Hogy maradnánk itt!
- POLGÁRMESTER Hát akkor Szent Petikén! Ahogy tetszik! Különben itt se volna rossz. Sutba vágjam a polgármesterséget?
- ANNA ANDREJEVNA Hát persze! Mi az a polgármesterség?
- POLGÁRMESTER Mit gondolsz, Anna Andrejevna, kifoghatok valami nagy hivatalra? A vöm pertu-koma minden miniszterrel! Ki-be jár az udvarnál! Úgy előléptethet, hogy idővel még majd generális lesz belőlem! Mit gondolsz, Anna, lehet belőlem generális?
- ANNA ANDREJEVNA Már hogya lehetne. Persze hogy lehet!

POLGÁRMESTER Hű, az ördög vigye el - az lenne valami! Generális! Ilyen széles szalag lesz a vállamon. Neked melyik tetszik jobban: a piros vagy a kék?

ANNA ANDREJEVNA Csakis a kék.

POLGÁRMESTER Ejha, de kényes lettél! Jó a piros is. Tudod, miért jó generálisnak lenni? Ha valahova utazik az ember, vágatnak előtte a futárok meg az adjutánsok: „Lovakat! lovakat!” Senki más nem kap lovat; hiába várnak ott: tanácsosok, kapitányok, polgármesterek... nekem meg a kisujjam se kell mozdítani. Hozzák a lovakat, odahajtatok a kormányzóhoz ebédre; a polgármester közben ott penészedhet az állomáson! Bruhaha. *(Elfogja a fuldokló nevetés)* Ez igen! A betyár mindenit! Ez csábító!

ANNA ANDREJEVNA Neked mindig ilyen közönséges dolgok járnak a fejedben. Gondold meg, hogy eztán az egész életed más lesz. Még a barátaid is. Nem ilyenek, mint ez a bíró, ez a pecér, akivel nyulászni szoktál; vagy ez a Zemljanyika. Finom körökben fogsz forogni, mindenféle nagy urak közt, grófok közt! Bevallom, aggódom miattad. Te néha olyan szavakkal dobálózol, hogy jó társaságban ki se szabadna ejteni.

POLGÁRMESTER Hát aztán? Kinek árt a szó?

ANNA ANDREJEVNA Jó, eddig rendben volt: polgármester voltál. De ott mindenki egész más.

POLGÁRMESTER Igen, azt mondják, van ott két halfajta, a törpe muréna meg a viaszlazac... ha csak rásandítasz, már csurog kétoldalt a nyálad.

ANNA ANDREJEVNA Neked csak a hal kell! Én azt akarom, hogy a mi házunk legyen az első egész Pétervárott, és a budoáromban olyan ámbraillat ússzon, hogy pislogjon, aki belép. *(Szemét összehunyorítva szimatol)* Ja-a-a-aj, de finom!

Második jelenet

Előbbiek és a kereskedők

POLGÁRMESTER No, hozott isten, galambocskáim!

KERESKEDŐK *(meghajolnak)* Adjon isten jó egészséget, atyuskánk!

POLGÁRMESTER Hát hogy vagytok, madárkáim? Megy a bót, megy a bót? Rőfösöknek, szatócsoknak kell engem befeketíteni? Tolvajnépség, rablóbanda, sátánfajzat! Még ti mertek tátogni? Tessék? Engem akartatok börtönbe juttatni? Hogy a rosseb rágja ki a beleteket...

ANNA ANDREJEVNA Ó, istenem, Antosa! Micsoda szavak!

POLGÁRMESTER *(bosszúsan)* Most nem érek rá szavakon törni a fejem! Tudjátok ti, ki veszi el a lányomat? Az az úr, akihez rám panaszkodtatok. No? No, mi az? Ehhez mit szóltok? Majd megtanítlak én kesztyűbe dudálni! Csak becsapjátok a népet! Csak lopjátok a kincstárt! Csak szállítatok szemét posztót az államnak! Amért húsz

rőföt nekem csíptetek le, azt várjátok, hogy holtig hálás legyek? No hiszen, ha kisült volna... Csak pöffeszkedtek, düllesztitek a hasatokat: „Mi vagyunk a kereskedők! Hozzánk ne merjete nyúlni! Polgárok vagyunk, semmivel sem alábbvalók, mint a nemesek!” Hú, azt a ronda pofátokat! A nemes az megtanulja a tudományokat, ha alulról verik is bele, de beleverik. De ti? Kölyökkorotokban csalással kezditek. Már a kisinast fölképe a gazdája, ha nem tudja becsapni a vevőt. Még a miatyánkot se tudjátok, de csalni, azt már igen! Aztán mikor megtelik a zsebe-tek, megdagad a hasatok, kezditek a pöffeszkedést. Micsoda népség! Mivel vagytok olyan nagyra! Hogy te például naponta tizenhat szamovár teát bevedelsz? Pökök rátok!

KERESKEDŐK

(glédában meghajolva) Vétkeztünk, Anton Antonovics. Bűnösök vagyunk.

POLGÁRMESTER

Ti mentek panaszra? Hát ki segített neked, amikor hidat építettél, aztán húszezret számoltál száz rubel ára gerendáért? Ki segített, te kecskeszakállú? Én, én, te büdös! Már elfelejtetted? Ha elárultalak volna, már régen Szibériában rohadnál. Most beszélj! He?

EGY KERESKEDŐ

Vétkeztünk az Úr ellen, Anton Antonovics! Megrontott bennünket a Sátán. Fogadjuk az élő Istenre, hogy soha többet nem megyünk panaszra! Kérj engesztelésül, amit csak kívánsz, de bocsáss meg nekünk!

POLGÁRMESTER

Bocsáss meg! Bocsáss meg! Most persze a lábam előtt fetrengsz. De mér? Mer én kerekedtem felül! De ha én maradtam volna alul, majd rám taposnál - még jól el is kennél!

KERESKEDŐK

(földig hajolnak) Irgalom, kegyelem! Ne tégy tönkre, atyuskánk!

POLGÁRMESTER

Ne tégy tönkre! Most persze: ne tégy tönkre! De tegnap még más nótát fújtatok! Ki tudnám tekerni... *(Legyint)* No, elég volt. Köszönjétek az Istennek! Nem vagyok bosszúálló természet. De most aztán jól nyissátok ki a fületeket! Az én lányomat nem holmi közönséges kurtanemes veszi el. Úgy vigyázzatok a nászajándékkal! Megértettétek? Ezt nem ússzátok meg egy kis sós heringgel meg süvegucorral! Menjete isten hírével! Végeztem!

Kereskedők el

Harmadik jelenet

Előbbiek, Ammosz Fjodorovics, Artyemij Filippovics, Rasztakovszkij

AMMOSZ FJODOROVICS

(még az ajtóban) Igaz ez? Anton Antonovics! Micsoda szerencse!

ARTYEMIJ FILIPPOVICS

Szívből gratulálok a ritka szerencsééhez! El se tudja képzelni, hogy örültem, mikor meghallottam. *(Anna Andrejevna-hoz megy,*

kezet csókol) Anna Andrejevna! (Marja Antonovnához megy, kezet csókol) Marja Antonovna!

RASZTAKOVSZKIJ

(belép) Anton Antonovics! Gratulálok! Adjon az Úristen hosszú életet mindnyájuknak, de kivált az ifjú párnak! Áldja meg őket az ég sok szép gyerekekkel, unokával, dédunokával, ükunokával! Anna Andrejevna! (Kézcsókra járul) Marja Antonovna! (Kézcsók)

Negyedik jelenet

Előbbiek, Korobkin nejevel, Ljubljukov

KOROBKIN

Anton Antonovics, fogadja legmelegebb jókívánságaimat. Anna Andrejevna! *(Kézcsók) Marja Antonovna! (Kézcsók)*

KOROBKINNÉ

Anna Andrejevna! Tiszta szívből gratulálok ehhez a nagy szerencséhez!

LJUBLJUKOV

Szívből gratulálok, Anna Andrejevna. *(Kézcsók, majd a nézők felé fordul, és meglegedetten csettint) Marja Antonovna, szívből gratulálok! (Kézcsók, mint fent)*

Ötödik jelenet

Egy csomó vendég frakkban és szalonkabátban. Először Anna Andrejevnához járulnak kézcsókra: „Anna Andrejevna!” Azután a lányához: „Marja Antonovna!” Dobcsinszkij és Bobcsinszkij összeütköznek

BOBCSINSZKIJ

Van szerencsém gratulálni...

DOBCSINSZKIJ

Anton Antonovics, tiszta szívből gratulálok...

BOBCSINSZKIJ

... ehhez a nagy tisztességhez!

DOBCSINSZKIJ

Anna Andrejevna!

BOBCSINSZKIJ

Anna Andrejevna!

Mindketten egyszerre csókolnak kezet, és összeütközik a fejüket

DOBCSINSZKIJ

Marja Antonovna *(kézcsók)*, tiszta szívből gratulálok. Várja az életben sok boldogság, aranyos ruhák, finom delikatességek, gáláns mulatságok...

BOBCSINSZKIJ

(félbeszakítja) Gratulálok kedves Marja Antonovna, adjon az Isten nagy-nagy gazdagságot és egy icipici fiúcskát - ekkorát, ni *(kezével mutatja)*, hogy elférjen a tenyeremben! Aztán az icipici fiúcska majd mindig így tesz, hogy óá, óá, óá!

Hatodik jelenet

Még néhány vendég, ki kézcsókra járul, köztük Luka Lukics a feleségével

- LUKA LUKICS Van szerencsém... bátorkodom...
- LUKA LUKICS FELESÉGE *(előrefut)* Gratulálok, Anna Andrejevna! *(Összecsókolóznak)* Jaj, ha tudná, hogy megörültem! Azt mondják nekem: Anna Andrejevna férjhez adja a lányát. „Istenem, istenem! - mondom magamban. - Épp ilyen partiról álmódott Anna Andrejevna, s lám, mit tesz isten, egyszeriben csakugyan megadja.” Ezt gondoltam - bizony isten -, de olyan igen boldog voltam, hogy már szólni se tudtam, csak sírtam, sírtam, valósággal zokogtam az örömtől. Az uram már meg is sokallta, azt mondja: „Miért sírsz úgy, Nasztyenyka?” - „Jaj, Lukaska - mondom -, én nem is tudom, de úgy ömlik a könnyem, mint a záporosó.”
- POLGÁRMESTER Kérem, uraim, talán foglaljanak helyet. Hé, Miska, székeket. Minél többet!

A vendégek leülnek

Hetedik jelenet

Előbbiek, a rendőrkapitány, rendőrök

- RENDŐRKAPITÁNY Van szerencsém nagyságos uramnak alázatosan gratulálni, és holtig tartó boldogságot kívánni.
- POLGÁRMESTER Köszönöm, köszönöm! Foglaljanak helyet, uraim.
- A vendégek leülnek*
- AMMOSZ FJODOROVICS Anton Antonovics, mondja már el, hogy kezdődött a dolog! És hogy jutott idáig?
- POLGÁRMESTER Csodálatos volt! Őkegyelmessége személyesen kérte meg a lányom kezét.
- ANNA ANDREJEVNA És milyen finoman, milyen tapintatosan! Micsoda előkelőség volt abban, ahogy mondta: „Anna Andrejevna, engem kizárólag a kegyed iránt táplált nagybecsülés és őszinte tisztelet vezérelt” - milyen szép volt, milyen gáláns... „Higgye el, Anna Andrejevna, az egész életem egy fabatkát sem érne, ha a kegyed ritka erényei és bájai...”
- MARJA ANTONOVNA De mamuska, hiszen ezt nekem mondta.
- ANNA ANDREJEVNA Fogd be a szád, ne avatkozz a más dolgába... „Anna Andrejevna, a kegyed iránti csodálat és rajongás”... jaj, csak úgy áradt belőle az elragadtatás! És amikor éppen felelni akartam, hogy „Ó, mi nem is remélünk ilyen szerencsét...”, hirtelen térdre esett, s a legnemesebb hévvel kiáltotta: „Anna Andrejevna, ne tegyen engem boldogtalanná. Könyörgöm, viszonozza érzelmeimet, mert ha nem... én végzek magammal!”

MARJA ANTONOVNA De mamuska, hisz ezt is énám értette.

ANNA ANDREJEVNA Jó, jó, terólad is szó esett, nem tagadom.

POLGÁRMESTER És hogy megijesztett! Azt mondta: „Főbe lövöm magam, főbe lövöm magam!”

VENDÉGEK Ne mondja!

AMMOSZ FJODOROVICS No de ilyet!

LUKA LUKICS Lám, a sors kifürkészhetetlen útjai!

ARTYEMIJ FILIPPOVICS Dehogyan a sors! A sors az vak tyúk! Ez az érdem jutalma. *(Félre)* Mindig az ilyen disznóknak az ölébe hull a szerencse!

AMMOSZ FJODOROVICS Nem bánom, Anton Antonovics, legyen önő az a kan kutya, amire a múltkor alkudott.

POLGÁRMESTER Bánom is én most a maga kan kutyáját.

AMMOSZ FJODOROVICS Ha nem tetszik, megalkudhatunk egy másik kutyára is.

KOROBKINNÉ Jaj, Anna Andrejevna, hogy örülök a szerencsédnek! El sem tudja képzelni!

KOROBKIN Ha szabad kérdeznem, hol tartózkodik a becses vendég? Úgy hallottam, elutazott valahova!

POLGÁRMESTER Csak egy napra utazott el, rendkívül fontos ügyben.

ANNA ANDREJEVNA Nagybátyjához ment, hogy áldását kérje.

POLGÁRMESTER Igen, hogy áldását kérje... De holnap... *(Tüsszent. Mindenünnen jókívánságok hallatszanak)* Köszönöm, köszönöm. Holnap már újra itt lesz... *(Megint tüsszent - a jókívánságok zsvajjá olvadnak, de közben más hangok is hallhatók)*

RENDŐRKAPITÁNY HANGJA Kedves egészségére, nagyságos uram!

BOBCSINSZKIJ HANGJA Adjon isten száz esztendő, meg egy zsák aranyat!

DOBCSINSZKIJ HANGJA Isten éltesse sokáig!

ARTYEMIJ FILIPPOVICS HANGJA Dögölj meg!

KOROBKINNÉ HANGJA A nyavalya essen beléd!

POLGÁRMESTER Alázatosan köszönöm! Viszont kívánom!

ANNA ANDREJEVNA Ezentúl Pétervárott fogunk lakni. Itt ugye, a levegő is olyan - izés - olyan vidékies... bevallom, nem bírjuk a vidéket... És az uram különben is generális lesz...

POLGÁRMESTER Igaz is, megmondom, úgy, ahogy van - az ördög vigye el! Roppant szeretnék generális lenni!

LUKA LUKICS Adja a Jóisten.

RASZTAKOVSKIJ Ami embereknél lehetetlen, lehetséges az Istennél.

AMMOSZ FJODOROVICS Nagy hajónak nagy víz kell!

ARTYEMIJ FILIPPOVICS Amilyen az érdem, olyan a tisztesség!

AMMOSZ FJODOROVICS *(félre)* A végén még csakugyan generális lesz! Épp a te hasadra való az a szalag. Tehénen a gatyá! Hohó, barátom, lassan a testtel! Vannak itt különb legények is, akiből eddig még nem lett generális.

ARTYEMIJ FILIPPOVICS *(félre)* Fene a jódogát! Generális. Bolondjába még az is lesz! Protektorban nincs hiány! Ott enné meg a fene! *(A polgármesterhez fordulva)* Aztán ne feledkezzék meg rólunk, Anton Antonovics!

AMMOSZ FJODOROVICS Ha úgy fordul, hogy valami kérésünk lesz, ne tagadja meg a pártfogását.

KOROBKIN Jövőre a városba küldöm a fiamat, állami szolgálatra... Legyen kegyes majd támogatni. Legyen atyja helyett atyja.

POLGÁRMESTER Ami engem illet - örömmel teszek meg mindent.

ANNA ANDREJEVNA Antosa, te mindent mindjárt megígérsz. Először is nem lesz időd az ilyesmire. Mért terheled magad ilyen ígéretekkel?

POLGÁRMESTER Ugyan, lelkem, ennyit néha igazán megtehetek.

ANNA ANDREJEVNA Néha! De ne pazarold a pártfogásodat mindenféle incifinci alakokra.

KOROBKINNÉ *(a vendégekhez)* Hallják, hogy beszél rólunk?

VENDÉGEK Mindig is ilyen volt! Én ismerem: ülted csak asztalhoz, a lábát is felrakja rá...

Nyolcadik jelenet

Előbbiek és a postamester

POSTAMESTER *(lélekszakadva jön, kezében felbontott levél)* Uraim! Uraim, döbbenetes hír! Az az ember, akit mi revizornak néztünk - nem revizor!

MIND Micsoda? Nem revizor?

POSTAMESTER Sose volt! Itt ez a levél! Világosan beszél!

POLGÁRMESTER Mi? Micsoda? Milyen levél?

POSTAMESTER Az ő levele! Hoznak nekem a postára egy levelet. Nézem a címet: Posta utca. Elhült bennem a vér. No, gondolom, ennek valami nincs ínyére itt a hivatalomban... s most besúgja a postaigazgatóságnál... Fogom a levelet, felbontom...

POLGÁRMESTER Hogy mer ilyet tenni?

POSTAMESTER Én magam se tudom. Valami természetfölötti erő szállt meg. Már éppen hívtam a futárt, hogy váltott lovakkal küldjem a levelet, de hirtelen olyan kíváncsiság fogott el - én még ilyet soha életemben nem éreztem! „Nem bírom! Nem bírom!” - egyszerűen nem bírtam magammal. Az egyik fülemmel mintha azt hallanám: fel ne bontsd, fel ne bontsd, mert véged van! A

másik fülembé meg azt súgja az ördög: „Bontsd fel, bontsd fel, bontsd fel!” Ahogy a pecséthez érek, tűz fut végig az ereimen... ahogy felbontom: még a vér is megfagy bennem! Reszketett a kezem, forgott velem a világ!

POLGÁRMESTER Hogy merészelt felbontani egy ilyen magas méltóság levelét?

POSTAMESTER Épp az, hogy se nem magas, se nem méltóság!

POLGÁRMESTER Hát micsoda?

POSTAMESTER Se ez, se az, tudja az ördög, miféle!

POLGÁRMESTER *(rikácsolva)* Se ez? se az? Hogy mer ilyet mondani? Ördög tudja, miféle? Azonnal letartóztatom.

POSTAMESTER Kicsoda? Maga?

POLGÁRMESTER Igenis, én!

POSTAMESTER Ahhoz korábban kellett volna felkelni!

POLGÁRMESTER Tudja maga, hogy az az ember elveszi a lányomat? Hogy én generális leszek! Ha akarom, Szibériába toloncoltatom!

POSTAMESTER Ugyan, Anton Antonovics, Szibériába? Nem lesz kicsit messze? Majd inkább felolvasom ezt a levélkét! Parancsolják, hogy felolvassam?

MIND Olvassa! Olvassa!

POSTAMESTER *(olvas)* „Édes komám, Trjapicskin! Sietek megírni, milyen csudák estek velem. Az úton valami bakatiszt úgy megkopasztott, hogy egy fitying nélkül maradtam. A fogadás már le akart ültetni. De mi történik? Pétervári eleganciámról és gavalléros ábrázatomról ítélve egy egész város főkörmányzónak néz! Most a polgármesternél lakom, nincs egyéb gondom, mint nyakra-főre udvarolgatni a házikisasszonynak meg a mamának. Csak azt nem tudom még, melyikkel kezdjem. Valószínűleg a mamát veszem előbbre, mert igencsak elszánt asszonyságnak látszik. Emlékszel, komám, milyen szűk napokat láttunk? Mikor hozom-ra ebédelgettünk? Meg mikor galléron fogva pöndörített ki a cukrász, mert azt találtam mondani, hogy majd fizet az angol király. Hát fordult a kocka, komám! Mindenki pénzzel töm, van, amennyi csak kell! Csuda figurák az itteniek! Meghalnál a röhögéstől. Tudom, cikketeket írogatsz - hát ezeket fessd le. Itt van először a polgármester: buta, mint a számár...”

POLGÁRMESTER Lehetetlen, ez nincs benne!

POSTAMESTER *(mutatja a levelet)* Tessék, olvassa maga!

POLGÁRMESTER *(olvas)* „Mint a számár...” Lehetetlen! Ezt maga írta bele!

POSTAMESTER Már hogy írtam volna bele én?!

ARTYEMIJ FILIPPOVICS Olvassa!

LUKA LUKICS Olvassa!

POSTAMESTER *(folytatja az olvasást)* „A polgármester, buta, mint a számár...”

POLGÁRMESTER Hogy a nyavalya! Mit olvassa újra, a levélben is csak egyszer van!

POSTAMESTER *(folytatja az olvasást)* Hm, hm, hm, hm... „mint a számár. A postamester is ritka példány...” *(Abbahagyja az olvasást)* Nagyon illetlenül nyilatkozik rólam.

POLGÁRMESTER Tessék olvasni!

POSTAMESTER Semmi értelme!

POLGÁRMESTER De a mindent, nem addig van az! Aki át mond, mondjon bét is. Tessék végigolvasni!

ARTYEMIJ FILIPPOVICS Talán majd én! *(Szemüveget tesz fel, és olvassa)* „A postamester szakasztott olyan, mint Mihejev, az altisztünk. Fogadni mernék, hogy ennek is sok van a füle mögött. Csak úgy dől belőle a pálinkaszag...”

POSTAMESTER *(a nézőkhöz)* Komisz kölyök! Fenekére kéne verni!

ARTYEMIJ FILIPPOVICS *(olvas)* „A közjótékonyági főgondnok...” Hm, hm...

KOROBKIN Miért állt meg?

ARTYEMIJ FILIPPOVICS Olvashatatlan itt az írás... Különben is nyilvánvaló, hogy közönséges szélhámos...

KOROBKIN Adja csak, az én szemem jobb. *(Nyúl a levélért)*

ARTYEMIJ FILIPPOVICS *(nem adja a levelet)* Hagyja csak, ezt át is ugorhatjuk, itt már olvasható.

KOROBKIN De engedje csak, majd én.

ARTYEMIJ FILIPPOVICS Nem, köszönöm, magam is boldogulok: itt alul már minden világos.

POSTAMESTER Nem, ne hagyjunk ki semmit. Az elébb se hagyunk ki semmit.

MIND Adja oda! Adja oda a levelet! *(Korobkinnak)* Olvassa maga!

ARTYEMIJ FILIPPOVICS Mindjárt. *(Odaadja a levelet)* Tessék... *(letakarja a lap tetejét)* innen tessék!

Mind odalépnek

POSTAMESTER Olvassa, olvassa! Ne hagyjon ki semmit!

KOROBKIN *(olvas)* „A közjótékonyági főgondnok Zemljanyika! Tisztára - disznó sábeszdeklivel.”

ARTYEMIJ FILIPPOVICS *(a nézőkhöz)* Azt hiszi, hogy ez szellemes! Disznó sábeszdeklivel! Hát látott már disznót sábeszdeklivel?!

KOROBKIN *(olvas)* „A tanfelügyelő meg csak úgy büzlik a hagymától.”

LUKA LUKICS *(a nézőkhöz)* Bizony isten, soha életemben nem volt a számban hagyma.

ARTYEMIJ FILIPPOVICS *(félre)* Hál’ istennek, legalább énrólam nem ír!

KOROBKIN *(olvas)* „A járásbíró...”

AMMOSZ FJODOROVICS *(félre)* Na tessék! *(Hangosan)* Nem gondolják, hogy ez a levél kicsit hosszú? Mi az ördögnek töltjük az időnket ilyen butasággal?

LUKA LUKICS Nem, nem!

POSTAMESTER Dehogy hosszú, csak olvassa!

ARTYEMIJ FILIPPOVICS Olvassa csak!

KOROBKIN *(folytatja)* „A járásbíró, Ljapkin-Tyapkin, a legteljesebb mértékben mauvais ton³”. *(Megáll)* Ez bizonyára valami francia szó.

AMMOSZ FJODOROVICS Tudja az ördög, mit jelent! Még jó, ha csak csirkefogót, nem valami rosszabbat!

KOROBKIN *(olvas)* „Különben igen jámbor, vendégszerető népség! Tudod-e, Trjapicskin komám, már azon vagyok, hogy magam is írásra adom a fejemet. Unom így az életet. A szellem is megéhezik valami táplálékra. Látom már, hogy előbb-utóbb valami okos dologhoz kell fogynom. Címem: Podkatyilovka falva, szarotovi kormányzóság.” *(Megfordítja a levelet, a címzést olvassa)* Tekintetes Ivan Vasziljevics Trjapicskin úrnak, Szentpétervár, Posta utca 97, II. udvar, III. emelet jobbra.

EGY HÖLGY Micsoda váratlan ledorongolás.

POLGÁRMESTER Tönkretett! Tönkretett! Végem van! Csupa disznópofát látok, nem arcokat! Utána! Utána! Fogják meg! *(Hadonászik)*

POSTAMESTER Utána! Könnyű azt mondani! Megparancsoltam, hogy a legjobb trojkát adják neki! Az ördög bújt belém: még váltó fogatokat is rendeltem neki!

KOROBKINNÉ Szó, ami szó - példátlan botrány!

AMMOSZ FJODOROVICS És én még háromszáz rubelt adtam neki!

ARTYEMIJ FILIPPOVICS Én is!

POSTAMESTER *(sóhajt)* Sajnos, én is; éppen annyit.

BOBCSINSZKIJ Tőlem meg Dobcsinszkijtől hatvanöt rubelt kapott bankóban.

AMMOSZ FJODOROVICS *(értetlenül széttárja karjait)* Hogy eshetett ez, uraim? Ekkora bakot löni?

POLGÁRMESTER *(fejét veri)* Én marha, állat, bamba birka! Harminc év alatt nem akadt egyetlen kereskedő, egyetlen vállalkozó, aki túljárt volna az eszemen! Orruknál fogva vezettem a legnagyobb szélhámosokat! Lépre csaltam olyan lókötőket, akik a fél világot összelopták - három kormányzót egyszerre! *(Legyint)* Egy kormányzó meg se kottyant!

ANNA ANDREJEVNA Antosa, ez lehetetlen! Hisz eljegyezte Masenykát!

POLGÁRMESTER *(dühösen)* Eljegyezte! Eljegyezte! A nyavalyát jegyezte el! Csak még egyszer halljam azt az eljegyzést! *(Őrjöng)* Emberek!

³ Rossz modor. Itt - modortalan fráter. *(francia)*

Emberek! Ide nézzen az egész világ! Az egész kereszténység! Gyalázat! Csúffá tettek egy polgármestert! Vén hülye! Vén hülye! *(Öklével veri a homlokát)* Te hájfejű, te! Hogy nézhettem nagykutyának azt a kákabélú taknyost. És most ott csilingel az országúton! Fűnek-fának elújságolja! Kiröhögnek - de ez még semmi! Végül majd akad egy nyavalyás firkász, aki komédiát fabrikál belőle! Ez a bosszantó! Füttyül a rangra, címre! Az emberek meg tapsolnak, hasukat fogják a nevetéstől - Mit röhög-tök? Magatokon röhögtök! *(Toporzékol)* Hej, de elkapnám a nyakát minden koszos firkásznak, minden rohadt liberális sátán-fajzatnak! Ízzé-porrá törném-zúznám minden csontjukat, hogy a poklok fenekén se szednék össze az ítéletnapig! *(Öklével hadonászik, toporzékol, kis szünet után)* Nem tudok magamhoz térni! Hiába, akit Isten meg akar verni, annak előbb elveszi az eszét. Hogy is hittük arról a szélhámosról, hogy revizor? Még csak nem is hajazott hozzá! De egyszerre mindenki megkergült: „Itt a revizor!” „Itt a revizor!” Ki mondta először ezt a baromságot, feleljetek!

- ARTYEMIJ FILIPPOVICS *(széttárt karokkal)* Ha agyonütnek, se tudom megmagyarázni, hogy is történhetett. Köd szállt az agyvelőkre! Az ördög játszott velünk!
- AMMOSZ FJODOROVICS Hogy ki mondta először? Itt van ni: ez a két jómadár! *(Bobcsinszkijra és Dobcsinszkijra mutat)*
- BOBCSINSZKIJ Bizony isten, nem én voltam!
- DOBCSINSZKIJ Én egy árva szót se szóltam!
- ARTYEMIJ FILIPPOVICS Maguk voltak, persze hogy maguk!
- LUKA LUKICS Ők hát! Úgy futottak ide a vendéglőből, mint az örült! Megjött, megjött, ő az, ő az! Mindent felirat, mindent! No, hiszen eltaláltak: szarva közt a tőgyit.
- POLGÁRMESTER Persze hogy maguk voltak! Vénasszonyok! Átkozott pletyka-fészkek!
- ARTYEMIJ FILIPPOVICS Takarodjatok innen a fenébe revizorostul, mindenestül!
- POLGÁRMESTER Csak lófrálnak városszerte, csak bolondítják a sok embert. Kereplők, csörgő szarkák!
- AMMOSZ FJODOROVICS Disznók!
- LUKA LUKICS Tökfilkók!
- ARTYEMIJ FILIPPOVICS Pókhasú hüvelykmatyik!
Mind körülveszik őket
- BOBCSINSZKIJ Bizony isten, nem én voltam! Dobcsinszkij volt.
- DOBCSINSZKIJ Ne beszéljen, Bobcsinszkij! Maga mondta először.
- BOBCSINSZKIJ Még hogy én?! Nem maga kezdte?

Zárójelenet

Előbbiek és egy csendőr

CSENDŐR

Megérkezett Pétervárról a revizor úr! Kéreti a tekintetes urakat a fogadóba!

E szavak villámcsapásként hatnak. A nőkből egyszerre tör fel a megdöbbenés hangja. Egy pillanat alatt mindenki változtat állásán, és megdermed

Néma jelenet

Középen áll a polgármester, dermedten, mint egy bálvány, széttárt karokkal, hátraszegett fejjel. Jobbján felesége és leánya, amint feléje indulnak. Mellettük a postamester kérdőjelle görbülve, a közönség felé fordulva; majd Luka Lukics a legeggyűbb zavarban. A szín szélén három vendég nő összebújva, epés ábrázattal sandít a polgármester családjára. A polgármester balján Zemljanyika félrebillent fejjel, mintha fülelne. Mellette a bíró, széttárt karokkal, csaknem guggoló helyzetben, mintha fűtyülni próbálna, vagy mintha azt mondaná, itt a végítélet. Utána következik Korobkin, a nézők felé fordulva, gúnyosan int szemével a polgármesterre. Mellette a szín szélén Dobcsinszkij és Bobcsinszkij egymással szembefordulva, kinyújtott karral, tátott szájjal, kimeresztett szemmel. A többi vendég is mintha sóbálvánnyá meredt volna. A néma társaság mintegy másfél percig marad így, majd legördül a

Függöny